



Unitárius Közlöny

KOLOZSVÁR, 1888–1948/1990. • 30. (90.) ÉVF. • 6. SZÁM • 2020. JÚNIUS • ÁRA: 3 LEJ



Fotó: Szabó Máttyás

Évszázados történet

• Pestszentlőrinc gyártelepének lakói magyar menekültek, köztük erdélyi unitáriusok leszármazottai, akik az első világháború után hagyták el szülőföldjüket. 1936-ban bizodalomuk erejével már hajlékot szenteltek a menekülőket óvó Teremtőnek.

Szembe kell néznünk Trianon százéves fájdalmával. A nem tudás, a tagadás választása egyéni, de közösségi szinten is ártalmas. Személyesen kell kutakodnunk, könyveket, cikkeket elolvasnunk, különféle nézőpontokat megis-

mernünk, hogy megértsük, mi történt akkor, miért eshetett meg velünk e tragédia.

Isten segítségével viseltük és viseljük egyéni és közösségi szenvedéseink keresztjét, mert nincs más út. Csak így lehet megbocsátani, önvizsgálatot tartani, belátni, tanulni, jövőt építeni. Ez az élni akarás emelte a pest-szentlőrinci templom falait, ez a jövőt álmodás adott erőt az elszakított részekben maradóknak, ez a reménység élteti bennünk az összetartozás megtartó erejét.

A tartalomból:

Az erdélyi magyar egyházvezetők nyilatkozata a trianoni diktátum centenáriumán

4

Évszázados feljegyzések. Trianon naplók tükrében

5

Magyar kisebbségi sors a húszas évek királyi Romániájában

8

Trianon ösvényein

15

„...igyekezzetek megtartani a Lélek egységét a békesség kötelékével.” (Ef 4,3)

Nemzeti összetartozás napi emlék-istentiszteletek Budapesten



Cziere Szabolcs



Elekes Botond



Kászoni-Kövendi József



Szabó László



Szent-Iványi Ilona



Június 4-én a Nagy Ignác utcai és a pestszentlőrinci unitárius templomban is emlék-istentiszteletet tartottak. A beszédek egy része a 9–14. oldalon olvasható. Fényképek: Pólya Dávid (Országgyűlés Hivatala) és Szabó Mátyás

LÉLEKKENYÉR

„Tszvit” Trianonra

Sokan tudják rólam, hogy urbánus környezetben sem adom fel: van egy kis udvar, ahol a ketrechől kíváncsi nyuszifülek sorjáznak, tyúkok kapirgálnak és tavaszi báránka ugrik az anyja után ruganyossággal. Vallom, hogy a természetközelség és gazdálkodás nemcsak abban az értelemben megtartó erő, hogy javakkal lát el, hanem úgy is, mint olyan közeg, amely inspirál, ihlet. Most, amikor a trianoni gyásznapi márgójára írok a Lélekkenyér rovatba, a kis gazdasági épület mennyezeti sarkába tapasztott fészkéből épp a füstifecske csivitel: „Tszvit-tszvit-tszvit” – mondogatja a párjával együtt. Tegnapelőtt, az esti etetés közben, átvillant a lelkemen a jóleső felismerés, hogy az istállóablakot épp időben akasztottam le, így az elmúlt héten újra szabadon dolgozott a fecsképáros a tapaszos ház felújításán... Villámsebes röptükkel szabdalták a légtérrel, s kapdossák a rovarokat. A villanydrótokon egy kissé megpihennek, úgy látom, hogy vidámak a fészkek közelében. Talán már tojás is van a fészkekben! Hosszú röptáv után a jövőjük újra elkezdődött. A legfontosabb, láthatatlan akarat a villásfarkúaknál, a „fészektudat”, „fészkelemlekezet”. Mindegyik ugyanoda térnek vissza, és ugyanazt építik újjá. A kis tojások csírájában is ez a „hazahívó kód” a legerősebb. Történetük mintája hadd legyen a mienk is!

1920 óta minden egyes év június negyedikéje Magyarország történelmi kataklizmájának fájdalmas gyásznapijára ébreszt. Az igazságtalan ítéletről, súlyos veszteségről harangnyelvek beszélnek. Száz év alatt el kellett volna múljon gyászérzetünk, hiszen minden gyász feloldódik egyszer a végtelen szeretetben... Valamiért azonban vannak gyászok, melyekkel – mintha lidércekkel –, egy életen át küzd az ember, egy nemzet.

A feldolgozhatatlan gyász oka talán a gyalázatban keresendő. Gyalázat és gyalázkodás nélkül több mint bizonyos, hogy a gyászsebünk szépen begyógyult volna. Egyedül a gondviselő Isten van mellettünk a következetes és folyamatos gyógyító közelségével. Irgalmasan kötözgeti újabb és újabb hegeinket a Teremtő, melyeket rajtunk ejtenek a századok. Ha csak az elmúlt röpke időszakot vesszük alapul, abból is látszik, hogy időnként még a gyászsunkból is csúfot üznek az asztal mellől felállt győztesek.

Ma, az emléknapi megingató napján egy példabeszédbe kapaszkodik a lelkem: a fészkét elhagyó madár bibliás képébe. Miért hagyja el a madár a fészkét? Mert belepiszkálnak, megbolygatják azt! Ilyen az ember is: amennyiben haza- és fészkekérzete sérül, és kö-

SOLYMOSI
ALPÁR

rülötte minden a felbolygatott rendről, a szétdobált (diabolosz) értékekről beszél, lassan csomagolni kezd, készülődik. Szeretném megtörni azonban ma is ezt a feladó lelkületet! A Példabeszédek könyvének passzu-

*„Mint a madár, amely elhagyja fészkét,
olyan az az ember, aki elhagyja lakóhe-
lyét. Légy bölcs, fiam, és vidíts fel engem,
hogy megfelelhessenek annak, aki gyaláz.”*

(Péld 27,8.11)

sa a megmaradás egyensúlyának esélyét a felülkerekedő lelki vidámságban és bölcsességben látja és látatja: „Légy bölcs, fiam, és vidíts fel engem, hogy megfelelhessenek annak, aki gyaláz.”

Nemcsak gazdálkodó ember vagyok, de harcos is. Tudjátok, nehezen viselem a gyaláztatot, és nem is térek ki egykönnyen a felém szegzett indulat elől. Számtalan esetem volt ebből kifolyólag. A harcokban mindig újjászülettem. Egy idő óta azonban taktikát váltottam. A befeszülés és nyílt konfrontáció helyett a vidám lélek és a felülkerekedő bölcsesség útját választottam. Csodák csodája, működik a bibliai út, a bölcsességgel való megfelelés útja is. Ma már nem veszem fel egyből a kesztyűt, előbb óvatosan kerülgetem, megcsiklítottatom a berzenkedőt, majd az ő nyelvén kezdeményezek irányított szópárbajt akkor is, ha gyaláz magyarságomért. Megfontolt és egyben vidámságra törekvő lélekkel én magam irányítok! Egy kicsit olyan ez, mint a csikó befogása...

Legutóbb egy egykori steauás jégkorongozóval kötöttünk imígyen békét, aki bevett retorika szerint újfent országhatáron kívülre, Magyarországra utasított keresetlen szavaival. Nincs hová mennünk, itt maradjunk! Valami mély, ősi erő, már életindulásunk pillanatában, mint a szikra, lelkünkbe szökött... A világnak ebben a szegletében építettek országot az előttünk járók. Életünkkel és szorgalmunkkal ezt a szép régi álmot tapasztgatjuk újjá. Akkor is, ha belepiszkáltak, ha leverték az ereszt, a gerenda alól a fészkünket, mi nem adhatjuk fel ezt a helyet. Újrarakott és kibélelt fészkeink szélére kiülő apró fejcskékből újra és újra hangzani fog a jövő muzsikája, hogy: „Tszvit-tszvit-tszvit!”

Az erdélyi magyar egyházvezetők nyilatkozata a trianoni diktátum centenáriumán

„...igyekezzetek megtartani a Lélek egységét a békesség kötelékével. Egy a test és egy a Lélek, aminthogy egy reménységre kaptatok elhívást is...” (Ef 4,3–4)

Az 1920. június 4-én aláírt trianoni diktátum centenáriumán mindenekelőtt Istenhez fohászkodunk a Lélek egységének megtartásáért. Az Ő gondviseléséért adunk hálát, amellyel az elmúlt évszázad történelmi tragédiái közepette is oltalmazta a magyar nemzetet. Megmaradásunk csodája a Teremtőbe vetett hitből és az összetartozás erejéből fakad. Ez küldetéstudattá formálódva buzdít arra, hogy merjünk jövőt álmodni. Dicsőség ezért Istennek, és köszönet minden áldozatvállaló magyar embernek!

Egy évszázaddal e fájdalmas történelmi esemény után megerősödött hittel tekintünk a jövőre, felismerve, hogy pusztán a létünk az isteni gondviselés jelenvalóságának bizonyítéka. Egy ország testét fel lehet szabdalni politikai határokkal, de az életet és békességet igénylő nemzet lelkét nem! Sőt a pusztán túlélés felett, az elnyomás legsötétebb évtizedeiben is képesek voltunk arra, hogy a reménybe kapaszkodva értékeket teremtsünk.

Ma újra megerősödünk abban a küldetésben, amely egyenként és közösen arra ösztönöz mindnyájunkat, hogy a békesség szellemében szolgáljuk menygye Atyánkat. Ennek érdekében a szomszédos nemzetekkel kölcsönösen, Isten akarata szerint és Jézus Krisztus tanítása szellemében, keresztény alapokra kell helyezzük egymáshoz való viszonyulásunkat. A tényleges egyenrangúságban élő népek gyermekei egymást megbecsülve és tiszteletben tartva esélyesebben boldogulhatnak. A nemzetek küldetése az isteni világrendben eleve a békéhez, és nem az ellenségeskedéshez kötődik, ugyanakkor az újkeletű civilizációs veszélyekkel, a keresztényellenes és értékrombo-

ló törekvésekkel szemben is együttműködésre vagyunk utalva.

Jövőnkre tekintve az Istentől származó lelki, szellemi és közösségi erőforrásainkért imádkozunk, amelyek mindezidáig segítettek a túlélésben, és további megmaradásunkhoz is feltétlenül szükségesek. A trianoni diktátum századik évfordulóján elsősorban a nemzeti összetartozás erősítéséért és áldásos jövőnkért fohászkodunk, nem a gyászt és a veszteségérzetet mélyítjük.

A történelem Ura adjon bölcsességet mindnyájunknak, hogy válasszuk mindenkor az életet és az áldást, az összefogást és a megmaradást, mintsem az önfeladást és a megalkuvást. A jó Isten áldja meg jelenünket és jövőnket! Ő adjon erőt a reményteljes munkához, alkotóerőt értékeink gyarapításához, hitet nemzetünk és az emberiség szolgálatához!

2020. június 4.

Exc. és Ft. dr. Kovács Gergely, a Gyulafehérvári Római Katolikus Főegyházmegye érseke s. k.

Exc. és Ft. Schönberger Jenő, a Szatmári Római Katolikus Egyházmegye püspöke s. k.

Exc. és Ft. Böcskei László, a Nagyvárad Római Katolikus Egyházmegye püspöke s. k.

Exc. és Ft. Pál József Csaba, a Temesvári Római Katolikus Egyházmegye püspöke s. k.

Ft. Adorjáni Dezső Zoltán, a Romániai Evangélikus-Lutheránus Egyház püspöke s. k.

Ft. Kató Béla, az Erdélyi Református Egyházkerület püspöke s. k.

Ft. Csűry István, a Királyhágómelléki Református Egyházkerület püspöke s. k.

Ft. Bálint Benczédi Ferenc, a Magyar Unitárius Egyház püspöke s. k.

Tények és számok – 1.

A történelmi Magyarország (325 411 km²) trianoni feldarabolása nyomán ennyi terület, illetve lakos került az utódállamokhoz:

- Erdély (Románia): 102 181 km², illetve 3,5 millió lakos, amiből 1 704 851 magyar.
- Horvát–Szlavónország, Délvidék és a szomszédos déli tartományok (Szerb–Horvát–Szlóven Király-

ság): 63 497 km², illetve 1,3 millió lakos, amiből 563 545 magyar.

- Felvidék és Kárpátalja (Csehszlovákia): 63 004 km², illetve 3,5 millió lakos, amiből 1 084 000 magyar.
- Őrvidék (Ausztria): 4026 km², illetve 292 ezer lakos, amiből 64 646 magyar.
- Maradék országterület és lakosság: 92 952 km², illetve 7 615 117 lakos.

Évszázados feljegyzések. Trianon naplók tükrében

Kereken egy évszázada, hogy bekövetkezett Trianon. Magára valamit is adó magyarnak nem kell magyarázni, mit jelent ez a szó. Ezért vagyunk kisebbségben, ezért vagyunk hazátlanok saját szülőföldünkön. Ezért kell magyarázkodnunk, ha külföldre megyünk, ezért értjük meg pontosan katalán testvéreinket, akik az ütlegeket is elviselték, csakhogy kinyilváníthassák szavazatukkal önrendelkezési vágyukat, ezért tudjuk pontosan, mi a különbség állampolgárság és nemzetiség között.

Egy évszázada, hogy Trianon ezt teszi velünk. Ahogyan már száz éve hat ránk ama gyászos június 4-ei döntés, ugyanúgy nem egyik napról a másikra, előzménytelenül került sor a békediktátumra. Egy világháború kellett hozzá. És a világháborúhoz vezető sok-sok korábbi történet.

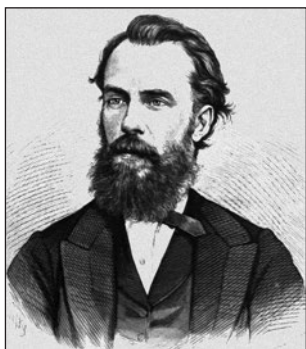
Összeállításunkban a korabeli unitárius nagyjaink naplófeljegyzéseiből válogattunk, amelyek hűen tükrözik a korhangulatot: világháborús szenvedéseket, politikai játszmák felett érzett tehetetlenséget, útkeresést. A szövegrészeket közreadja Kovács Sándor egyháztörténész.

Ferencz József püspök visszaemlékezése kéziratos Naplójából

1916.

„28-án már híret vettük annak, hogy Románia semlegességét megszakítva, ellenségeink mellé állott, s augusztus 27-én éjjel megüzente Ausztria–Magyarországnak a háborút, s még mielőtt a hadüzenet a külügyminiszternek kézbesítettetett volna, augusztus 27-én este ez erdélyi szorosokon rabló módra betört hazánkba. Erre a hírre főtanácsunkat aznap, augusztus 28-án, néhány tárgyat levéve, bezártuk, hogy főtanácsunk tagjai haza mehessenek.

Mi fog most már következni, a jó Isten tudja. Az ő oltalma legyen mindnyájunk felett.”



tam, hogy a legbecsesebb műtárgyakat a veszélyeztetett helyekről hozzák be ide, a pénztár által használt levéltári helyiségbe, őrizetbe. Itt aztán a főhatóság járjon a kormánybiztosságnál előre utána, hogy szükség esetén elszállítása az államjavakkal együtt történhessék. [...] A búcsúzásnál komoly és bizonytalan hangulat borult reánk.”

Püspöki felhívás és utasítás menekült unitárius lelkész a[tyánk]fiainak

Unitárius Közlöny, 1916. 9–10. sz. 142–143.

„Földönfutókká lettek azok, akik ezer esztendeje őrizik és mivelik hazánk jobb kezének, Erdélynek gyöngyszemét, a Székelyföldet. [...] A lélekről is gondoskodni kell. Maradjatok híveitekkel, vigasztaljátok, bátorítsátok őket, de legyen gondotok arra, hogy ahol többen együtt vannak, gyűljenek össze imára. [...] Istent dicsőítő énekeinket és a vigasztaló zsoltárokat énekeljétek együtt, az írás ígét forgassátok elmétekben és imádkozva kérjétek Istent, hogy vezessen vissza községetekbe békével.”

Kelemen Lajos művészettörténész, egyházi levéltáros Naplója

1916.

„Később, a tárgysorozat végén Máthé Lajos firtosváraival pap szinte megható felszólalásban kért utasítást, hogy eshetőleg történhet veszély idején mit tegyenek a klenódiumokkal. Elég tanácstalanul állott a gyűlés. A püspök nem proponált semmit, csak tárgyalás alá bocsátotta a kérdést. Fekete Gábor, a főgondnok az állami hivatalok pénz- és levéltári anyagánál a megmentésre szóló utasítást mondta el. Erre én is felszólaltam, s óva intettem a papságot, hogy papiros és szövetneműt el ne ásson, s ha valami egyéb klenódiumfélét így rejtene el: arról leírást és rajzot véve fel, lezárva juttassa ezt ide Kolozsvárra. Ajánlot-

Kelemen Lajos

1916. szeptember 13.

„Még folyton tart a szekérnép-vándorlás. Érdekes és fájdalmas látványosság. Most érkeznek a háromszéki és Udvarhelyszék egy részéből, valamint Csikból való egylovas, ökor- és tehénszekerek. [...] Ma vagy 12 oltszemi marhaszekér ment át itt délután fél három tájban. Mind fehér lepedővel ernyőzött nagy szeke-



rek, jó marhákkal. Mindeniken asszonyok, gyermekek. Hajtójuk vagy vezetőjük egy-egy élemedett férfi vagy fiatal gyermek.

Szegény székely nép! A kuruc világ óta ennyi magyar nem indult bujdosni. Hol lesz helyük, pihenésük, élelmük? Most az alföldön nem volt jó termés, s a fű kiégett. Hol kap élelmet az a sok szép állat? El kell prédálniok, hogy közvetítő gazemberek hízzanak azokon is.

A napokban elnéztem, mikor a háromszékiek vagy 20 lószekérrel a vármegyeháztól indultak. Alig tudtam elfojtani a sírást, aztán az elkeseredést, mikor láttam, hogy bujdosni indulva is veszekednek. Egy szotyori szekéren kisgyermekek sírtak. Elvittem egyik asszonyt, s félliternyi tejünket odaadtam nekik. Mikor sietve visszaértünk, már megindult a szomorú menet. Istenem, hány nem jön ezekből soha vissza! [...]

Estére értünk Szentlászlóra. Másnap, október 5-én Káli Nagy István családi képeit és levelesládáját átvenni bementem az udvarába. Itt volt alkalmam a front mögötti hereélet típusos példáját látni.

Egy gyógyszerész-hadnagy és „hivatala” volt elszállásolva az udvarházban. A hadnagy úr teljesen borotvált, gyanúsán budapesti külsejű arca egy cseppet sem rokonszenves. Ínyenc és piperkőc alak, ön-hitt, elbizakodott, hiú tekintettel. Az ebédlőben a nagy asztalon volt az »irodája«. Nehány rubrikás üres ív, mellette egy harmadáig elfogyasztott, frissen bontott literes üveg bor és borvíz a K[áli] Nagy István pincéjéből. A szobát már telefüstölte, s ott sétált.

Kimentem a konyhára, hol a nagy levelesláda volt. Ott még mosatlanul állott a reggelis készlet, de már a hadnagy úr fél kilenc után várta a rántottát, a tízórát. [...] Ebédre mindennap háromfélét főzet és süttet, ezen kívül tészta, gyümölcs és bor jár ki neki a K[áli] Nagy Istvánéból. Nyakig eszik magukat rántottával és hússal szolgálattevői is, az irodaszemélyzet tekerői, kik akkor is ettek és ittak a cselédkonyhán.

Tizenegy óráig csomagoltuk a képeket [...]. Az apróbb képek iránt kezdett műértő lenni. Én gyanút fogtam, s az egyik régi órát, melyre a figyelme már fel volt hívva az elcsomagolásra való előkészítéssel, de aztán nem lehetett célszerűen bepakolni, elvittem a háztól, hogy nehogy rekvirált irodai felszereléssé változzék.

Ez az úr este eljött Zsigmond Tituszhoz, s egy csikót kínált 500 koronáért neki. Bátyám 200 koronát ígért. Kiderült, hogy ő százzal vette egy menekültötől, s bár jól tudta, hogy Zsigmond Titusz – ki szintén juhokkal csinált ilyenféle, több mint élelmes vásárt – jól tudja a vételárat: nem szégyellte a vételár ötszörösével kínálva vételre, cigánymódra kapacitálni. [...]

Ezek a meg nem adóztatható alkalmi kereskedők. A háború igazi heréi és hiénái, akik a katonai egyenruha és kardbojt ortalma alatt úzik piszkos üzleteiket, s a megszorult és menekülő emberek nyomorúságának kihasználását.”

Ferencz József

„1918. november 8. Mit írjak, hogy írjak? Hiszen ha az október hó végén és november elején történt eseményeket, amelyek még mind folyamatban vannak, mind fel akarnám jegyezni, könyvet kellene írnom. [...] Most már teljesen a nemzeti tanács és a kormány kezében van minden hatalom s valószínűleg rövid idő alatt egybehívják az országgyűlést, melynek első teendője lesz a választási jog megváltoztatása s annak kiterjesztése, általánossá, titkossá tétele s oly módon új országgyűlés egybehívása, mely aztán a köztársaságot kimondja, ha még a választási jog megváltoztatására egybehívott országgyűlés nem mondta ki.

Mindez tehát egy forradalom, amelynek első áldozata gróf Tisza István lett, akit október 31-én saját világlájában Budapesten meggyilkoltak. De az országban szerteszét megkezdődött a rablás, gyújtogatás és egy-egy gyilkolás is. Különösen a közjegyzők vannak kitéve az üldöztetésnek. [...]

Még mielőtt a Wekerle-kormány megbukott, elhatároztuk volt, hogy angol és amerikai testvéreinkhez egy-egy levelet írunk, amelyben reámutatunk arra a veszedelemre, amely ránk vár, ha Erdélyt Romániához találják csatolni s e levél mellett egy tájékoztató iratban kifejtettük, hogy Romániának ehhez sem történelmileg, sem jogilag, sem kulturális és geográfiai szempontból joga nincs. Levelünkben megkértük angol és amerikai testvéreinket, hogy ezeket a tájékoztató iratokat juttassák az angol miniszterelnök és az Egyesült Államok elnökének kezébe, maguk pedig keltsenek e mellett hangulatot hitsorsainknál s általában propagálják ügyünket. [...]

1918. november 15-re Majlát, római katolikus püspök bizalmát értékelve hívtam egybe a 3 protestáns egyház elöljáróit. Ezen többen meg is jelentünk s megbeszélve a mostani súlyos helyzetet egy közös feltejtésben üdvözlöttük a nemzeti kormányt s biztosítva a mi támogatásunkról is, egyházainkat védelmébe ajánlottuk, egyben pedig arra kértük, hogy tekintettel Erdélynek esetleg Romániához leendő csatlakozására, de e nélkül is az itteni magyarság szuperintendenciájának biztosítására, aminek magyar egyházaink a legerősebb mentsvárai, adja vissza államosított összes felekezeti iskoláinkat s ezeknek fenntartására szükséges költségnek tökéjét biztosítva egyházainknak. [...]

Ugyancsak erről az értekezletről egy közös főpásztori levelet bocsátottunk ki a hívekhez, amelyet aláírt Majlát, Nagy Károly református püspök, én és Teutch, ágostai hitvallású evangélikus püspök nevében, annak megbízásából Kirchkopf helybeli lelkész. Ebben a főpásztori levélben a híveket bizalomra intettük a kormány iránt, egymás iránt pedig testvéri szeretetre, egyetértésre, tartózkodásra minden törvényellenes, rendzavaró cselekedettől. Ez a körforgása a 3 protes-

táns egyháznak a római katolikus egyházzal mondhatni történelmi jelentőséget adott ennek az értekezletnek, meghatározván azt is, hogy két-két tag mindenik egyházból állandó egyházi tanácsot fog alkotni s, mint ilyen a szükséghez képest egybegyűl s a fennforogó ügyekhez képest tanácskozik és intézkedik. [...]

1918. december 24-én a románok megszállották Kolozsvárt is. Karácsony szombatján angyalok járása helyett kucsmás oláh katonák. Bizony szomorú karácsony. Ide jutottunk hát a diadalmas forradalommal! Hiszen maholnap az egész Magyar Népköztársaság az ellenség kezébe lesz. Északon a csehek és tótok, délen szerbek és szlovákok, Erdélyben a románok osztzkodnak az ezeréves Magyarországon. Mert ez a megszállás csak első lépés az elfoglalásra, ha csak a jó Isten valami csudát nem tesz. Mi lesz velünk, s egyházunkkal, ha Erdélyt hivatalosan is Romániához csatolják?

Kelemen Lajos

„A Trefort utca aljától visszatértem, s a New Yorkon túl megállva láttam a javában folyó fölvonulást. Bizony tarka, sokféle ruhás, egy cseppet sem impozáns népség volt. Feltűzött szuronnyal, a bocskoros ember lomhás, lógó járásával meneteltek.

Tisztjeik közt alig volt olyan, aki lován ne vasárnapi lovas módjára ült volna. Tüzérségük megjárt, de a legénység arcán a magyarság legtöbbjénél annyira kiülő értelmet és bátorságot az ember hiába kereste. A rohamcsapat sisakos katonái még legtöbbet mutattak. Ezeken legalább több volt az egyformaság, s nem tűnt úgy föl a tarka egyenruha-egyveleg, mintha öszszelopták volna. A belső járdákon a falukról behozott oláhság állott sűrűn tarkítva erősen felszalagozott

volt katonáikkal, az ún. gárdistákkal, kik mind szuro-nyos puskákkal voltak telespékelve.”

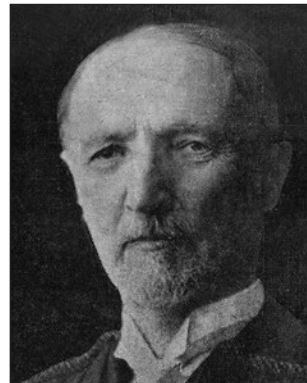
Boros György püspök feljegyzései

„1918-ban bekövetkezett a fegyverletétel. Jött a keserves kiábrándulás, Tisza lemondása, először András-sy, azután gr. Károlyi elnöksége. Közben Károly király meghalt, és a [...] kommunisták legyilkolták Tiszát, elnökké tették Károlyit, a világ leghülyébb, főrangú szélhámosát, aki az országot s annak koronáját is könnyű szívvel belelovagolta a pusztulás örvényébe. Szegény Magyarország rövid félév alatt a [...] kommunisták markában volt. Soha szörnyűbb és könnyelműbb pusztítást egy ország fiai nem követtek el nyugati és közép-európai államokban.

Az Orosz Birodalom sorsa minden képzeletet felülmúlt, s a cárizmus és a keleti vallás butító fanatizmusa a megmondhatója, mit vitt véghez a nagy birodalom fékevesztett bolsevizmusa. [...]

1918. november 28-án elindultam Kolozsvárról Budapestre. Onnan decemberben Hollandiába, Hágába vonultunk 20-an, nagyobbára reformátusok. [...]

1918-ban Hollandiában, 1919 januárjában Angliában, 1919 december és 1920 januárjában Amerikában végeztem propagandamunkát. Ennek leírása külön lapra tartozik. 1921-ben fenyegető levelet kaptam, hogy jöjjenek haza, holott az amerikai útra külön engedélyt adott a Tanács.”



Tények és számok – 2.

Az 1918–1921 között végrehajtott kisajátítások során az erdélyi magyar egyházak óriási földterületeket veszítettek el:

- Római katolikus püspökségek: 277 645 kisajátított katasztrális hold, maradt 13 004
- Református egyházkerületek: 25 222 kisajátított katasztrális hold, maradt 36 926
- Unitárius egyház: 11 389 kisajátított katasztrális hold, maradt 6 527
- Evangélikus egyház: 73 kisajátított katasztrális hold, maradt 968 (1 kat. hold = 0,5755 hektár).

1918-ban a román hatalom 1497 magyar tan nyelvű elemi iskolát vett át. Ebből 1919-ben már csak 597-ben zajlott magyar nyelvű oktatás. A magyar egyházak 1919 őszére 1068 egyházi iskolát indítottak be, de később ezeket is államosította a hatalom.

1918. november 13.: belgrádi katonai konvenció: fegyverszüneti egyezmény és a demarkációs vonalak megállapítása.

1918. december 1.: gyulafehérvári nemzetgyűlés, az Erdélyben élő nemzeteknek és felekezeteknek szabadságot és önrendelkezési jogokat ígértek.

1918. december 22., Kolozsvár: a kelet-magyarországi magyarság nagy nemzetgyűlése. Ehhez csatlakoztak a svábok és a román szociáldemokraták.

1918. december 24.: a román hadsereg bevonult Kolozsvárra.

1919. január 8.: a szászok többségének képviselői a medgyesi gyűlésen kinyilvánították csatlakozásukat a Román Királysághoz.

1919. január. 28.: a román kormányzótanács hűségskü letételére kötelezte a közalkalmazottakat.

Magyar kisebbségi sors a húszas évek királyi Romániájában

A versailles-i Nagy-Trianon palotában 1920. június 4-én aláírt békediktátum a történelmi Magyarország keleti területeinek Romániához való csatolásáról rendelkezett. A román királyság nemzetpolitikájának központi célkitűzését az újonnan szerzett területekkel érkező nemzetiségek asszimilációja és ezáltal az etnikailag egységes nemzetállamnak a megteremtése motiválta. A felsőfehéri egyházkör közgyűléseinek jegyzőkönyveiből alábbiakban közölt feljegyzések ennek a kisebbségi politikának a visszatükröződései, szenvedélyes hangvételű látletelek arról, hogy a korabeli unitárius egyház vezető tagjai miként élték meg az asszimilációra alapozott román nemzetépítő politikát. (PÁL JÁNOS)

„Az utóbbi években az erdélyi magyar kultúra mezején, amelynek elsősorban a papok és tanítók a munkásai, komor napok következtek. Az államhatalom, amely a múltban óvta, védte, gyámolította, jelenben nem csak megvonta tőle ezen jótékony támogatását, hanem a mindehová elérő ólomsúlyú szárnyait annyira kiterjesztette felette, hogy a mindent megteremkenyítő nap sugarai és világossága is csak ezeken keresztül megtörve és elhomályosulva juthatnak el hozzánk.” (*A felsőfehéri unitárius egyházkör közgyűlési jegyzőkönyve [1907–1921]*, 364. oldal. Részlet Bedő Ferenc egyházközi felügyelő-gondnok 1921. július 12-én Fogarason elmondott megnyitóbeszédéből.)

„Szemekben a könny, könnyekben megtört sugarak, szívekben a meghiusult remény, a keblekben egy-egy feltörő sóhaj mind azt mondják: nem úgy van most, mint volt régen. Régen mikor szabadon szárnyalhattak gondolataink, szabad volt dalolnunk, [...] mikor nem féltünk még a falak füleitől is. [...] Lehangel, bánt a sok jogtalanság, a nap-nap után megújuló terror, lábbal tiprása az igazságnak. Nyomasztólag hat lelkünkre az a mindenütt meg-megújuló törekvés, mely egykori nemzeti nagylétünk [...] megsemmisítését célozza. Nem csak most vagyunk olyanok, mint a csüggedt madarak. A megpróbáltatás nemegyszer volt a magyar nép osztályrésze. Bár súlyos keresztet kellett sokszor hordozni, de megalázva, megszegyenítve nem volt ennyire nemzetünk, soha egy sokkal kultúrátlanabb nép önkényének nem volt alávetve a magyar. Török, tatár uralma semmi ehhez képest: azt a fegyver, az »ökök« hatalma csinálta, irányította, nem pedig művelt nemzetek elfogult képviselőinek önző bosszúvágya, melyet már bizonyára ők maguk és megbízóik helytelenítenek a legjobban.” (*A felsőfehéri unitárius egyházkör közgyűlési jegyzőkönyve [1922–1928]*, 4. oldal. Részlet Osváth Gábor esperes 1922. június 22-én Olthévízen elmondott megnyitóbeszédéből.)

„[...] az elmúlt év is csak a csalódások és szenvedések esztendeje volt, amelyben egyebet se láttunk, mint bűnös merényletet, mely a nemzeti kisebbségek, a felekezeti iskolák, az anyanyelv, a szabadság, a tanuló ifjúság, az emberiség és kultúra ellen elkövetett, és amely a legnagyobb felháborodás és legmélyebb elkeseredés hullámain keltette e lelkekben. [...]

Valóban elszomorító a magyarság és az egyházak ügye. Nem csak faji, hanem az egyházi és vallási élet terén sem láthatunk egyebet, mint a romanizálást. Maholnap már az egyház sem tud erős vára lenni magyar fajunknak, maholnap ott sem lehet magyarul érezni, gondolkodni és írni, mert tudják, hogy nyelvben él a nemzet. Ezért a drága kincsért küzdöttek elődeink több mint egy évezreden keresztül. Ma már minden merénylet, minden irredentizmus, ami a magyarságért történik, és megsemmisítésére siet ebben az országban mindenki, sajnos segítőt találnak még a magyarok között is.” (*A felsőfehéri unitárius egyházkör közgyűlési jegyzőkönyve [1922–1928]*, 61–62. oldal. Részlet Osváth Gábor esperes 1924. július 13-án Alsórákoson elmondott megnyitóbeszédéből.)

„Faji erényeink, nemzeti mivoltunk szörnyű ostromlások alatt állanak. [...] Támogatásunkkal hatalomra emelkedett hatalmasok, nem hogy adtak volna vissza bármit is elkobzott jogainkból és javainkból, hanem újra vettek el azokból. Még kegyelemkenyérhez hasonló nyugdíjat sem kap a magyar becsülettel, [a] lelkiismeretes köteleességteljesítésben kifáradt tisztviselők legnagyobb része, s maholnap alig lesz tényleges magyar tisztviselő, aki táplakozhatnék az állam kenyere. Még aránylag legtöbbet élveznek az államháztartás javaiból a papok és azok az állami tanítók, akik az egyházakkal is szerződéses viszonyban voltak s énekvezéri szolgálatot teljesítenek. Ily helyzetben nagy megpróbáltatások között állunk, s vannak, akik elvárják, hogy ezért elv feladók, sőt fájáru-lók legyünk, de a jog és igazság védelmében (sic!) vett hitünk nem engedheti meggyengülni az egyház és szent vallásunk érdekében végzendő szolgálat iránti bizalmat. Ha volt szükség valaha a templom és iskola szoros összekapcsolására s ezek szolgálatainak egyet érző munkálkodására, székel és magyar fajunk védelme most fokozottabb mértékben követeli meg azt. [...] Lehetünk megfigyelés alatt, zúdíthatják ránk az irredentizmus vádját is ily szolgálataink teljesítése miatt, de magyar önértéssel ki kell vennünk osztályrészünket a nemzetvédő munkából.” (*A felsőfehéri unitárius egyházkör közgyűlési jegyzőkönyve [1922–1928]*, 155. oldal. Részlet Útő Béla esperes 1927. július 20-án Fogarason elmondott megnyitóbeszédéből.)

Trianon 100

KÁSZONI-KÖVENDI JÓZSEF

„Az én igaz emberem pedig hitből fog élni, és ha meghátrál, nem gyönyörködik benne a lelkem. De mi nem a meghátrálás emberei vagyunk, hogy elveszünk, hanem a hitéi, hogy életet nyerjünk.” (Zsid 10,38–39)

• Kedves Testvéreim! Méltóságos egyházi, politikai és közéleti előljárók, kedves televíziónézők, imádkozó és emlékező nemzettársaim! Lelkészi működésemet Budapesten a kilencvenes évek elején kezdtem. Már mindjárt az elején, lelkeszi munkám kezdetekor hallgatóim közül egy páran lelkeszi működésemet, úgy méltatták, hogy Kászoni lelkesz úr javíthatatlan transzilvanista. Bevallom, számomra hízogó volt a nem éppen annak szánt kritikai megnyilvánulás. S hogy miért, röviden elmondom: lehettem volna-e a más, mint transzilván, én, aki Kolozsváron születtem, akit abba az óvodába írtak szülei, amely a Berde Mózsia utcában volt, és a legnagyobb unitárius jótévőről kapta nevét? Miután „Már az óvodában megtanultam mindent, amit tudni érdemes” (Robert Fulghum), kisdíáknak szegődtem a Brassai Sámuelről elnevezett unitárius gimnáziumba, amely Erdély utolsó polihisztora nevét viselte. Válaszul a bevezetőben említett kritikára, amely valószínűleg karakteres erdélyiségemre utalhatott, annyit válaszoltam, egy rákövetkező istentisztelet keretében, hogy felolvastam az igazi nagy transzilvanista, Kós Károly írásából, a *Kiáltó* szóból, amelyet 1921-ban adott ki az *Országépítő* írója. És ezzel a cselekedetével Kós Károly megtörte az akkori magyar vezetői kör hirdette passzivitást, és az új helyzetbe való beilleszkedés végett politikai cselekvésre szólította fel a Romániában élő kisebbségi magyarságot.

Kós Károly neve mellett még két nevet kell említenem: az első Benedek Eleké, aki Budapestről az erdélyi Kisbaconba hazatérve, lapot indított a gyermekeknek, a *Cimborát*, mert tudta, hogy abban a helyzetben ez a legfontosabb: beépíteni az ő lelkükbe mindazokat az értékeket, amelyekből a jövő születik. Mindezekről azért tettem említést, mert saját életemből megtapasztaltam azt, hogy „...aki jó magyar óvodába jár, az vélhetően magyarul fog álmodni idősebb korában is, és vélhetően Árgyélus királyfi és a magyar népmesevilág többi szereplője lesz útítársa a felnőtté válásig vezető hosszú úton.” (Greza István: *Hogyan tovább?*) A másik név a Bánffy Miklósé, aki köré felsorakozott az erdélyi magyar írók legjava, a helikoni író-tábor „vallani és vállalni” az eligazítást a kisebbségi sorsban, „tenni a hasznos lehető”, ahogyan ez a helikoni kör fogalmazta meg programját indulásának idején.

Kedves Testvéreim! Az előbb említett Kós Károly-i röpiratból, a trianoni békediktátum 100. évfordulóján itt és most, június 4-én engedelmetekkel röviden idézek: „Régi zászlónk összetépve, fegyverünk csorba – lelkünkön bilincs. De tudom: talpra kell állnunk mégis. De tudom: újra kell kezdenünk az igazságos, nehéz munkát. Tudom, vágni fogjuk a kemény, vad sziklába azt az utat, melyen egy kemény, régi nép lép majd velünk és utánunk, újra csak felfelé [...] Le kell vonnunk a tanulságot, szembe kell néznünk a kérlelhetetlenül rideg valósággal, és nem szabad álmítanunk magunkat. Dolgoznunk kell, ha élni akarunk, és akarunk élni, tehát dolgozni fogunk... A régi Magyarország nincs többé számunkra, de Erdély, Ardeal, Siebenbürgen, Transsylvania vagy bármilyen más nyelven nevezte és nevezi a világot: feltámadt és van, amint ahogy volt akkor is, amikor azt hittük mi magunk, mert akartuk hinni, hogy nincs, és csak Magyarország van... Régi szerszámokkal új fegyvereket kell kovácsolnunk, a lerakottaknál, az összetörteknél, kezünk-ből kicsavartaknál jobbakat. Senki nem fog segíteni minket, de akkor senki ne is sajnáljon minket.”

Ennek a röpiratnak üzenete számunkra száz év múltán is egyértelmű. Hallottuk: építeni kell. Ezért fogunk hát építeni új, erős várakat a régi Istennek. Az egynek. Az igazságosnak. Az erős Istennek. Az örök-kévalónak. A magyar nemzetet 1920. június 4. óta, a trianoni békediktátum aláírása óta nagymértékben üldözték, aminek következménye az, hogy a magyar átlagember évtizedeken keresztül úgy érezte: a nemzeti önérdek megvallása káros, veszedelmes, bizonytalansághoz, pl. állásvesztéshez vezethet. Milyen jó, hogy a *Kiáltó* szó sok más eredménye mellett eljutottak eleink addig a felismerésig, hogy nyelvünk a hazánk. Főleg a trianoni határokon kívülre rekedteknek. És évtizedeken át felismertük annak igazát, hogy amíg magyarul gondolkodunk, beszélünk, bánkódunk, írunk és prédikálunk, addig magyarok vagyunk, addig él a nemzet. Ha Trianonról beszélünk, nem vigasztalhatjuk magunkat azzal, hogy ez az élet rendje, aki megszületik, annak meg is kell halnia, porból lettél, porrá leszel. Nem az a rendje, hogy egy virágzó országnak darabokra kell szakadnia, porba kell hullnia. Nem, nem tudunk ebbe belenyugodni. Száz esztendő elteltével is a keserűség, a méltatlanság érzése önt el minket az igazságtalan diktátum, az executio miatt, ahogy sokan nevezik. A keserűségünk olyannyira nagy, hogy a történelem távlatából hajlamosak vagyunk ítélkezni őseink fölött. Hogy ezen lehetett volna változtatni. Nem csak konkrét történelmi személyiségeket vádolunk, hanem az egész népet,

hiszen ott van Törökország példája. A törökök nem fogadták el a sèvres-i diktátumot, mely két hónappal Trianon után született, szembeszálltak az Antanttal, és megvédték határaikat. Irigylésre méltó, mondanánk. De nem, nem ítélezhetünk déd- és üketyáinkon. El sem tudjuk képzelni azt a kétségbeesést, azt a fáradtságot, azt a lelki, testi és anyagi nyomort, ami eluralkodott abban az időben Nagy-Magyarországon. A rengeteg megcsonkított férfit, a rengeteg megtört asszonyt. A rémületet, amelyet a fosztogatások és népiirtások okoztak, hiszen sosem lehetett tudni, mikor bukkannak fel ellenséges katonák, vagy vörösek, vagy fehérek, és viszik el mindüket vagy állítanak a falhoz. Kinek lett volna ereje abban a szörnyű világban újabb, évekig tartó háborúhoz? Mindegy, hogy milyen áron, csak legyen béke, így érezhetett a kor embere. Nem ítélnéjük el ezért őt, az ő helyében mi is meghajoltunk volna a sors előtt. Micsoda tragédiák voltak! Gondoljunk bele! Voltak olyan erdélyi magyar férfiak, akik a századforduló éveiben születtek, és akiket kamaszként besoroztak az első világháborúba. Mikor hazaértek, hazájukat elfoglalva, idegen bitorlás alatt találták. Még nem voltak annyira korosak, hogy megúszhatták volna a katonai szolgálatot a második világháborúban, majd orosz fogságba estek. Mire visszatértek Szibériából, hazájukat ismét elfoglalva találták, és a kommunista uralom a földjeiktől is megfosztotta őket. A kommunizmus teljes reménytelenségében, kisebbségként, elnyomásban haltak meg aztán, egy olyan keserű élet után, amelyet mi el sem tudunk képzelni, gyermekeink pedig még nálunk is kevésbé. De ez a keserű élet is tele volt hittel, hiszen ha valaki, aki két ilyen módon átélt világ- és életéget követően sem adja fel az életet, annak csakis a hit lehet az oka. A hit Istenben, a hazában, a nemzetben, a családban. Nem csoda, hogy székel ember fogalmazta meg minden idők legcsodálatosabb szállóigéinek egyikét: „Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne.” Legyünk még Tamási Áronnál is góbébbak: mi bizony öt országban is otthon vagyunk, ha tetszik másoknak, ha nem. Sőt, otthon vagyunk az egész világban, ahol soha nem kellett szégyenkezniük magyarságunk miatt, hiszen híres tudósok és művészek ezreivel büszkélkedhettünk, akik miatt csodáltak bennünket, de csodáltak forradalmaink – ’48 és ’56 – miatt is.

Igen, transzilvanista vagyok, a Kós Károly-i értelemben, és ebben a transzilvanizmusban van egyfajta derű. Unitárius vagyok, és ebben is van egyfajta derű. Egy erdélyi unitárius embert nem tudja elcsüggesztetni a legnagyobb történelmi tragédia sem, emelt fővel néz szembe bármivel. Azt hiszem, ez belénk ivódott a történelem folyamán. Azt olvastam valahol, hogy génjeink évszázadokra visszamenőleg megőrzik azt, ami őseinkkel történt, és ez kihatással van jellemünkre, természetünkre. Nekünk, erdélyi unitáriu-

soknak egy aranykorral indult a történetünk, Dávid Ferenc idejében, János Zsigmond életében frissen alapított egyházunk virágzott, és 1568-ban nekünk köszönhetően kiáltották ki a vallásszabadságot talán legelőször a történelemben. De az aranykor nem tartott sokáig, Dávid Ferencnek mártírként kellett meghalnia Déva várának börtönében. A második unitárius aranykorig – melynek épp Trianon vetett véget – három évszázadot kellett várni. Eme három évszázad alatt nehéz volt unitáriusnak lenni, megszorításoknak, zaklatásoknak, időnként üldözésnek is ki voltunk téve. De olyan is volt, hogy önként áldoztuk életünket a hazáért, például unitárius kollégiumi ifjaink két ízben is szinte mind egy szálig odavesztek: a 17. század fordulóján Mihály vajda és Basta tábornok megszállása idején, valamint a Rákóczi-féle szabadságharcban. De túlélünk mindent, derűsen, emelt fővel kitartottunk, és aztán ismét aranykor köszöntött ránk, a kiegyezés után egyházunk a hazában is, a nagyvilágban is megtalálta méltó helyét, templom- és intézményrendszerünk kiépült, ez a különleges templomunk is abban az aranykorban épült. De az aranykorok nem tartanak az idő végezetéig, az emberi történelem már csak ilyen, és Trianonnal újra a megpróbáltatások hosszú évtizedei kezdődtek el, nemcsak magyarként, hanem unitáriusként is. De lám, eltelt egy évszázad, és mi mégis itt vagyunk. Márpedig egy évszázad nagy idő, és ha azt is beleszámítjuk, hogy ennek az évszázadnak 8 évtizede a 20. századhoz tartozik, akkor azzal sokat elmondtunk. Trianon óta ez a szakrális épület, ahol ma egybegyűltünk, átélt még egy világháborút, Rákosi rémuralmát, majd az '56-os forradalmat, amelynek golyónyomait falaink még most is őrzik, átélte a kommunizmus évtizedeit, a rendszerváltást, a digitális forradalmat, és mi most újra javítgatjuk, újítgatjuk, csinosítgatjuk, hogy további évtizedeket bírjon ki, amelyek klímaválságot, mesterséges intelligenciát és egyéb, a tudományos fantasztikum kategóriájába tartozó, de megvalósulással fenyegető dolgot ígérnek.

Darabokra szaggattatásunk és szétszórattatásunk sebei a 21. században kialakuló európai összefogásban begyógyulhatnak, csonkaságaink kiegészülhetnek, ha nem engednők magunkban, tudatunkban, idegrendszerünkben diadalra jutni Trianont. Trianon nem akkor jut igazán diadalra, amikor más-más színű zászlót lenget a szél egy hanyag logikával és fogyatékos igazságossággal meghúzott határ két oldalán, hanem akkor, amikor a határ egyik oldalán élők már nem tudják, hogy testvéreik élnek a másik oldalán, vagy ha tudják is, nem érdekli őket a sorsuk. És ezt nem szabad, nem lehet hagyni érvényesülni soha. Sem gondolatainkban, sem szóban, sem cselekedetben.

Végül engedjétek meg, hogy egy kiváló magyar költő verséből idézzek egy pár sort. A költő, Sajó Sán-

dor, a *Magyarnak lenni* című versében felteszi magának és versét olvasóknak egyaránt az egyáltalán nem szónoki kérdést: „Magyarnak lenni: tudod, mit jelent?” Válasza, amely minden vele gondolkodó magyar emberé is, a sorsvállalás kitartó, komor bátorsága: „Magyarnak lenni: nagy s szent akarat, / Mely itt

reszket a Kárpátok alatt: / Ha küszködön, ha szenvedn, ha sírva, / Viselni sorsunk, ahogy meg van írva: / Lelkünkbe szíva magyar földünk lelkét, / Vérünkbe oltva ősök honszerelmét, / Féltőn borulni minden magyar rögre, / S hozzá tapadni örökkön örökre!...”
Ámen.

Ünnepi beszéd

ELEKES BOTOND

• Főtiszteletű püspök úr! Nagytiszteletű lelkész urak! Tisztelt házelnök úr! Tisztelt miniszterelnök-helyettes úr! Tisztelt országgyűlési képviselő és államtitkár urak! Emlékező gyülekezet! Kedves testvéreim!

A Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerülete nevében köszönöm, hogy elfogadták meghívásunkat, hogy együtt emlékezzünk a trianoni diktátum aláírásának 100. évfordulóján.

1918-ban az erdélyi magyar egyházak tulajdonában 372 ezer katasztrális hold földbirtok volt. 1921-ig ennek a 85%-át államosították a földreformnak álcázott hadművelet keretében. Unitárius egyházunk a „szerencsések” közé tartozott, ugyanis birtokainknak „csak” 63%-át kobozták el. Az 1920/21-es iskolai évben az erdélyi elemista diákok 60%-a járt felekezeti iskolába. Ez az arány az 1936–37-es tanévre 16%-ra zsugorodott.

Szomorú összehasonlító adatok, melyek felsorolását órákon át folytathatnám.

Kedves testvéreim!

Száz éve a román államhatalom jól célzott ütésekkel rárontott magyar egyházainkra. Pontosan tudták, ha sikerül gyülekezeteink identitásunkat megtartó kötőszöveget szétrombolni, könnyebben eljuthatnak igazi céljukhoz, az erdélyi magyarság gerincének szétzúzásához, ami a közösség halálához vezet. Nem tudom, hogy akkor a bukaresti elitet instruálta-e valaki, az azonban jól látható, hogy ezt a gyakorlatot Európában és a világ más tájain azóta is sikeresen használják nemzetek leigázására, megsemmisítésére.

Testvéreim, sose felejtjük el, mindig tartsuk szem előtt, hogy akik a magyar történelmi egyházakat támadják, vagy a létükre törnek, azok végső soron a nemzet egészét akarják megsemmisíteni. Így volt ez a múltban, és így lesz a jövőben is!

Egyházunk a jelenlegi Magyarország területén először a 16. század végén erősödött meg, majd a kiegyezésnek köszönhetően szökött újra szárba. Budapesten az első unitárius istentiszteletre 1869-ben került sor. Néhány évtized alatt több egyházközségünk

alakult, egyetemességünk 9. egyházköre intézményesült. De az unitáriusok túlnyomó többsége továbbra is a történelmi Erdélyben gyakorolta a hitét.

Nem nehéz elképzelni, hogy a Párizsban a magyar nemzetre formálisan is rászabadított gyilkos indulatoknak milyen következményei voltak szeretett egyházunkra.

Második budapesti egyházközségünk az Erdélyből elűzött székely atyafiak gyülekezetéből alakult. Párját ritkító erőfeszítéseiknek köszönhetően 1936 júniusában szentelték fel a pestszentlőrinci unitárius templomot. Trianon következménye harmadik budapesti egyházközségünk is. Ferencvárosban, az egykori Rákos utcában az angol és amerikai unitáriusok adományából hoztuk létre a Misszió Házat, azzal a céllal, hogy erdélyi unitárius menekülteknek, majd a Budapesten tanuló erdélyi diákoknak átmeneti otthont, illetve kollégiumi háttérrel biztosítsunk. E ház struktúráján épült ki a Bartók Béla testvérünk nevét viselő gyülekezet.

Ha abból indulunk ki, hol tartottunk 1989-ben, bizakodók lehetünk, és joggal gondolhatjuk, hogy van esélyünk unitáriusként és magyarként a Kárpát-medencében megmaradni és gyarapodni.

A harmadik évezredben megnyílt lehetőségekkel élve, felelős előkészítést követően egyházunk Zsinata a 2012. június 28-án hozott döntésével egy intézményi keretbe szervezte az erdélyi és a magyarországi egyházrészeket, visszaállította a magyar unitáriusok létfeltételeinek természetes állapotát. Mondhatjuk, hogy ezzel az aktussal a magunk részéről mi, unitáriusok, intézményi szempontból felszámoltuk a trianoni diktátum és a bolsevik diktatúra következményeit. Azt üzentük a magyar társadalomnak és más, velünk hasonló cipőben járó nemzeteknek, hogy a Gondviselő támaszával és kitartó munkával a leggyalázatosabb cselekedetek következményein is úrrá lehet lenni. 2012-ben helyreállt egyházunk egysége. Az unitarizmusra nézve mindenképp, de összmagyar szempontból is történelmet írtunk: a Kárpát-medencében a magyar történelmi egyházak közül mi va-

gyunk az egyetlenek, akik a teljes intézményi integráció megvalósításával képzeljük el jövőnket.

Mindez nemcsak az unitáriusok szeretetközösségének, hanem nemzetünk egészének a sikere. Ki kell emelnünk, hogy egyházunk integrációját bátorította a Magyar Országgyűlésnek az a 2010-ben hozott történelmi döntése, amely az állampolgárságról szóló törvény módosításával lehetővé tette, hogy a külhonban élő magyar testvéreink is felvehessék a magyar állampolgárságot és a magyar politikai nemzethez tartozhassanak. Mi, erdélyi és magyarországi unitáriusok végtelenül hálásak vagyunk ezért az akkori jogalkotóknak.

Nyolc évvel később az Országgyűlés az 1568. évi tordai vallásügyi törvény jelentőségéről és a Vallás-szabadság Napjáról című 2018. évi I. törvényben formálisan is elismerte az unitárius egyháznak a magyar történelemben betöltött szerepét. Büszkéek vagyunk rá!

Ma, amikor a trianoni tragédiára emlékezünk, köszönetet kell mondanunk azoknak az ismert és ismeretlen nemzettársainknak is, akik az elmúlt száz évben, de főleg a kommunizmus idején a külhoni ma-

gyarokat a nemzet részének tekintették. Akik annak ellenére kiálltak mellettük, hogy szolidarizáló együttérzésüket a hatóságok rendszerellenes nacionalizmusnak bélyegezték és üldözték. Köszönetet mondunk annak a százezer tüntetőnek, akik 1988 nyarán az erdélyi falurombolás ellen tiltakoztak. Ez a tüntetés volt a rendszerváltáshoz vezető első jelentős demonstráció. Nekik köszönhetjük azt a bizonyosságot, hogy a külhonban élő magyaroknak van anyaország, nincsenek egyedül, érdemes megmaradniuk annak, aminek az Úr teremtette őket.

Végezetül hadd idézzek egy gondolatot az erdélyi történelmi egyházak főpásztorai által a trianoni diktátum centenáriuma alkalmából kiadott nyilatkozatból: „A történelem Ura adjon bölcsességet mindnyájunknak, hogy válasszuk mindenkor az életet és az áldást, az összefogást és a megmaradást, mintsem az önfeladást és a megalkuvást. A jó Isten áldja meg jelenünket és jövőnket! Ő adjon erőt a reményteljes munkához, alkotóerőt értékeink gyarapításához, hitet nemzetünk és az emberiség szolgálatához!”

Így legyen!

Budapest, 2020. június 4.

Egyházi beszéd a trianoni diktátum centenáriumára

Éljen a nemzet, éljen a hon!

| SZABÓ LÁSZLÓ

„De mi nem a meghátrálás emberei vagyunk, hogy elveszünk, hanem a hitéi, hogy életet nyerjünk.”

(Zsid 10,39)

• Tisztelt gyülekezet, kedves nemzettársaim! Emlékeztetiszeletünk társszónokaként szeretettel köszöntöm mindnyájukat. 2020. június 4-én mindenekelőtt hálát adok Istennek, hogy megélhettük a mai találkozásunkat. Ilyen száz évvel a hátunk mögött és egy világjárvánnyal a nyakunkban kegyelmi ajándék ez kétségtelenül!

Ma arról kívánok beszélni, hogy Erdélyben élő unitárius magyar emberként mi jár a fejemben és a szívemben a gyászos trianoni diktátum századik évfordulóján. Kiemelkedő történelmi eseményeink megünneplésekor általában jól esik újból átélni az eredettörténetet. Honfoglalásunkat vagy államalapításunkat ünneplve magasztos érzésekkel szoktuk felidézni az álomszerűen szép kezdeteket. Ma viszont, a gyalázatos trianoni diktátum centenáriuma mulhatatlan veszteségérzettel mondjuk: az elmúlt 100 év számunkra rémálommal kezdődött. Nem sorolom a köz-

ismert okokat, tényeket és következményeket, hanem személyes vallomást osztok meg önökkel, mivel a történelem nemcsak a hivatalos krónikákba kerülő adatok halmazát és azok értelmezését jelenti, hanem az egyének, a családok és a közösségek közvetlen tapasztalatait is.

A fővárosunktól 700 kilométernyire keletre, az udvarhelyszéki Homoródalmáson nevelkedtem, a nacional-kommunista diktatúra utolsó évtizedében. Gyermekkorom meghatározó élménye volt, amikor áldott emlékü nagyszüleim és kortársaik a trianoni országvesztésről meséltek unokáiknak. Ők tizenéves gyermekeként szenvedték át a legnagyobb magyar sorscsapást, és életük végéig fátyolossá vált a hangjuk, amikor megosztották velünk a nagybetűs fájdalmat. Azt a veszteségérzetet, ami azóta is minden magyar ember szívében él bizonyos mértékben. Meséltek nekünk az évezredes dicsőséges múltrol, majd arról, hogy az I. világháború óta sajnos „Nem úgy van már, mint volt régen, / Nem az a nap süt az égen [...]” a Kárpát-medencei hazánk felett. Azóta a trianoni merénylet nemcsak sérelmezett statisztikai adatként és igaz-

ságtalan történelmi sorsfordulóként fáj nekünk, hanem személyes módon. Ezt a fájdalmat nem történelemkönyvekből sajátítottuk el. Akkoriban az iskolában pont a fordítottját hazudták nekünk annak az igazságnak, amit családi otthonainkban és vallásóránkon tanultunk. Ez a fájdalom úgy személyes, hogy benne van minden egyéni és közösségi szenvedés, amit az első világhéztől kezdődően átélünk. Ennek a fájdalomnak része a háborúban és fogolytáborokban elhunyt hozzátartozók gyászolása, az árván maradt családtagok szenvedése, a parancsuralmi rendszerek összes rémtette, az 1956. évi magyar forradalom és szabadságharc leverése a következményeivel együtt. A Kárpát-medencében alig van magyar család, amelyet ne érintettek volna személyesen az utóbbi század történelmi tragédiái.



Emlék-istentisztelet a Budapesti Unitárius Egyházközségben

Bóka Sándor nevű dédnagyapám fiatal honvédként szenvedett hősi halált magyar hazánkért. Özvegyének és három leánygyermekének küzdelmes sorsa hasonló volt a sokmillió hadiárvatársukéhoz. A nyolcvanévesen elhunyt nagyanyám élete végéig alig volt olyan vasárnap, amikor a háborús hősök templomi emléktáblája előtt ne siratta volna a kisgyermekként elveszített édesapját. A messzi harcmesők jeltelen sírhantjai az árvák és utódaik lelkében hajtottak éltető gyászvirágokat. Legyen áldott elhunyt hőseink emléke, akik értünk és nemzetünkért éltek, haltak!

Veszteségeinkre emlékezve, ma nem a XX. századi golgotás utunkat kívánjuk siratni. Ma lelki és szellemi erőforrásainkat keressük, amelyek segítettek a túlélésben, és hűséges útítársaink maradnak nemzetünk felemelkedésében is.

Egy évszázaddal ezelőtt sírgödröt ástak nekünk. A történelem Ura úgy akarta azonban, hogy ez a nemzetgyilkossági kísérlet ne sikerüljön maradéktalanul és a tragédia ne váljon végzetessé. Amiként két évezreddel korábban a jézusi eszmét sem tudták sziklasírba zárni, ugyanúgy magyar népünknek is megada-

tott a túlélés esélye. A nemzeti feltámadás hitéből, rengeteg áldozatvállalásból, hőstettekből, gyermekek felneveléséből és más hétköznapi szolgálatokból csoda született: a megmaradás csodája!

Az elmúlt száz év minden megpróbáltatása közben töretlenül hittük, hogy semmilyen országhatár, államhatalmi elnyomatás és politikai-ideológiai ellenszél nem tépheti darabokra nemzetközösségünket, mert az égi magasságban létező hazánkban újra és újra összeforr az, ami együvé tartozik. Bár óriási veszteségekkel, de mindmáig megmaradtak az elszakított országrészekben élő magyar nemzeti közösségeink. A megcsonkított maradék államunk többször is fejlődésnek indult, és ma is elkötelezetten igyekszik betölteni a gondoskodó anyaország szerepét. Erdélyben élő egyik állampolgáraként ezúton is köszönetet nyilvánítok ezért!

Történelmi titok vagy isteni gondviselés a megmaradásunk? A válasz legyen mindenkinek hite vagy világnézeti felfogása szerint, de mindenképp örvendjünk annak, hogy túlélésünk immár évszázados valóság. Köszönet ezért minden áldozatvállaló magyar embernek, ugyanakkor illesse tisztelet azokat a más nemzetű személyeket és közösségeket, akik elnyomatásunk helyett a békés együttműködés útját választották! Ők azok, akik velünk együtt tudják, hogy a legyőzöttek megalázása – igazságtalan és méltánytalan diktátumokkal – nem szolgálja a népek megbékélését.

Trianoni gyászunk feldolgozása rendjén nem lehet és nem szabad megkerülni a mellettünk élő nemzetekkel való kapcsolataink új alapokra helyezését. Ez kölcsönös tiszteletet és egyenrangúságot feltételez. Életszerű, hogy a sorsfordító történelmi eseményekhez a nemzetek tudatában másfajta előjelek társulnak. Fontos azonban, hogy az évszázados történelmi sérelmekből ne származzon további viszálykodás és bosszúvágy. Akiknek fáj Trianon, azoktól többé ne kérjék számon nemzeti fájdalmunkat, és az egykori legyőzöttek utódaitól ne várják el a gyász ünneplését, mert az természetellenes. Másfelől: bánjunk csínján mi is a túlzott előítéleteinkkel, mert a történelemben nincsenek abszolút jó, illetve gonosz nemzetek, és nem létezik közösségi bűnösség. Múltbeli sérelmeink okán ne szidalmazzuk feleslegesen az egykori nyertesek mai utódait. „A harcot, amelyet őseink vívtak, békévé oldja az emlékezés” – vallom és remélem József Attila szerint, tudva azt is, hogy mindenféle megbékéléshez egyenrangú felek őszinte és méltányos viszonyulása szükséges. E téren még sok tennivalónk lesz kölcsönösen, főleg akkor, ha egyesek ősellenségként kezelnek minket, néha gúnyt űznek nemzeti jelképeinkből és tervszerűen elősegítik veszélyeztetett nemzetrészeink sorvadását.

A következőkben arról szeretnék megfogalmazni néhány gondolatot: miként kellene megélnünk ma-

gyarságunkat a XXI. században. Nem politikai eszközről beszélek, bár azok is lényegesek, hanem olyan gyakorlati szempontoknak adok hangot, amelyeket egyéni és közösségi életünkben saját akaratunkkal és a jó Isten segítségével megvalósíthatunk. A saját hozzáállás fontosságát azért hangsúlyozom, mert rossz szokásként a kudarcok miatt gyakran másokat és külső körülményeket hibáztatunk, olyankor is, amikor a felelősség többnyire minket terhel. A sikeres megoldások kulcsa először a mi fejünkben kéne jó irányba mozduljon, de hogyan? Segítségül forduljunk talán az égiekhez, mert egészséges vallásosságunkban eligazítást és erőforrásokat találunk. Hallottuk ma is az örökérvényű bibliai biztatást: „De mi nem a meghátrálás emberei vagyunk, hogy elveszünk, hanem a hitéi, hogy életet nyerjünk.”

A vallásos lelkigondozásban szoktuk emlegetni a személyes gyász feldolgozása során, hogy a hit és az idő múlása nem feledtetik velünk a tragikus eseményt, hanem megtanítanak együtt élni a fájdalommal. Ennek mintájára: a Trianon utáni *nem, nem, soha!* létértelmezésünk szükségszerűen kiegészült a kötelező igenekkel és a lehetőségek szerinti cselekvésekkel. Az 1920-as években nem sikerült volna talpra állnunk és megkezdenünk a felemelkedést pusztán siránkozással és nosztalgizálással, várva a sült galambokat, hogy készen visszaállítsák a „legyen úgy, mint régen” volt állapotokat. Önvédelemből és nemzeti érdekeink szolgálatában ezután is mindent meg kell tennünk a lehetőségek határáig elmenően.

Szemléletváltás szükséges nemzettudatunk káros hatású tartozékainak levedléséhez is. Az érthetőség kedvéért példát mondok: mérsékelnünk kellene a nemzeti mélabúságot, a „sírva vigad a magyar” életérzést és az ebből fakadó önpusztító gyakorlatokat. A depresszióra és öngyilkosságra való hajlam sajnos egyik fő jellemzőnké vált, pedig nyilvánvaló, hogy a borúlátó életszemlélet és a kicsinyhitűség nem megfelelő lelki alap a megerősödéshez. Üdvös lenne, ha a magyarnak lenni hivatás a továbbiakban nem csak kilátástalan, bús küzdelmet jelentene számunkra, mint eddig, hanem egyre több sikerélmény és derűlítés vegyülne jövőképünkbe.

Összetartozásunk és nemzetszolgálatunk lelki alapjait gazdagítja az is, ha nemes hagyományainkat és mindenkori értékeinket kellőképpen megbecsüljük. Nemzeti örökségünk ismerete és gyarapítása nélkül közösségi életünk útja lejtőre kerül.

Napjainkban fölöttébb indokolt egyházaink, társadalmi szervezeteink, polgári és államizgatási intézményeink áldásos együttműködése. Közelebről a járvány idején kifejtett közös erőfeszítésekre utalok, de megemlítem azokat a másfajta nemzetközi kihívásokat is, amelyekkel nemzetünk egészének meg kell küzdenie. A közelmúltban új keletű civilizációs veszélyek, értékgyilkos és keresztényellenes törekvések

erősödtek fel világszerte. Még nem látszik tisztán, hogy ezek milyen mértékben találnak fogást rajtunk, ezért résen kell lennünk. Bármilyen veszéllyel eredményesebben szembesülünk, ha bízunk egymásban, és erről nemcsak papolunk, hanem tényleges segítséget nyújtunk a rászoruló embertársainknak és közösségeinknek, amelyeket a szociális problémák mellett a létszámbeli apadás, illetve a többségbe történő beolvadás is veszélyeztet esetenként.

A felelős nemzetszeretetből nemcsak lelki összetartozás születik, hanem cselekvő szolidaritás. Ez gyakorlatilag azt jelenti: ha például Délvidéken magyarokat vernek, ha Kárpátaljáról magyar férfiakat kényszerítenek a kelet-ukrajnai harcterekre, ha erdélyi temetőinkben hőseink sírhelyeit meggyalázzák, akkor ne tűrjük mindezt szó nélkül. A veszélybe került és megalázott sorstársaink iránti együttérzésünk ismételtesse meg velünk erélyesen Zrínyi Miklós tiltakozó szavait: „Ne bántsd a magyart!”

Kedves testvéreim! Beszédemet személyes vallomással kezdtem, s egy másikkal érek a végére. Unitáriusságommal együtt életem legnagyobb lehetőségének tartom, hogy magyarnak születtem és annak neveltek. Magyarságom egyszerre áldás, büszkeség és mindennapi közösségszolgálat. Kívánom, hogy mindenki átélje ezt a fenséges érzést, és együtt valljuk világszerte, hogy magyarnak lenni jó! Jó bizony magyarnak lenni, amikor dicsőséges múltunkra emlékezünk, amikor kiváló művészeink és tudósaink öregbítik hírnevünket, amikor tehetséges fiataljaink reménykeltően bizonyítanak bármilyen szakterületen; jó magyarnak lenni akkor is, amikor sportolóinknak és nemzeti válogatottunknak szurkolunk, amikor világválogatottakat nyerünk általuk. Mindezzel együtt azt szeretném, ha nemzeti szolidaritásunk annyira hatékonyan működne, hogy ne legyen megalázó magyarnak lenni akkor sem, amikor dél-erdélyi iskolafolyosókon hazátlannak szidalmaznak a többségi diákok és tanárok, amikor munkahelyeken hátrányt szenvedünk emiatt, vagy amikor ősaink ázsiai származáshelyére kívánnak vissza mindnyájunkat szülőföldünkről.

Végezetül azt kívánom: amíg élünk és erőnk lesz hozzá, tegyünk meg minden lehetséges jót nemzetünkért, válasszuk mindig a hitet, mintsem a meghátrálást. A Gondviselő Atyánk adjon számunkra jókedvet, bőséget a következő évezredekre. Süssön fényesen a régi napunk Kárpát-medencei honunk felett, hogy történelmi szenvedéseinkből érleljen reményt, összetartozást és alkotóerőt magyarságunk szolgálathoz. Ennek jegyében beszédemet 1848–49-es történelmi dalokból vett idézetekkel zárom: „Adjon Isten békeességet, ezer áldást, reménységet, minden jót. Legyen úgy, mint régen volt!” „Éljen a nemzet, éljen a hon!” Ámen.

Kolozsvár–Budapest, 2020. június 4.

Trianon ösvényein

MAKKAI-ILKEI ILDIKÓ

• Húsz évvel ezelőtt részt vettem egy pályázati kiíráson, amelyben I. világháborús, családi történeteket vártak az ifjú pályázóktól, s amelynek felhívó szövege így szólt: Trianon hajsza- és mellékgyökerei. Akkor indultam el azon a kis hajsza- és mellékgyökéren, mely nem a nagyhatalmakon, történelmi személyiségeken, eseményeken keresztül idézi e nehéz időköt, hanem családunk egyik áldozatának háborúban eltöltött évein keresztül. Hálás vagyok, hogy húsz évvel ezelőtt ugyanúgy rajongtam a történelemért, az egyszerű emberek sokat tapasztalt, sok mindent átélt, megélt sorsáért, mint ma, és hálás, hogy a családi festett ládában őrzött leveleken keresztül megnyílt előttem egy csodálatos világ!

És most e világ ajtaját nyitom meg előtted, kedves Olvasó, s ha benézel rajta, egy falusi, egyszerű, székely nagycsaládot pillanthatsz meg. A gazdálkodásból élő szülők hat gyermeknek adtak életet. Kemény munkával teremtik meg a mindennapi betevőt a sok éhes száznak. De teszik örömmel, lelkesedéssel, hálával. Mit sem sejtik, hogy a nagyvilágban milyen szelek fújnak, hogy a nagyhatalmak egymás között háborút szítanak, de egy nap jön a besorozó levél, s a legnagyobb fiúgyermeket, aki már segíteni tudna, enyhíteni a terheken, elviszik a háborúba. Egy év múlva elviszik a társat, az édesapát is, és az édesanya otthon marad öt gyermekével. Közben elszenvedik a román betörést, s felnőtt férfiak hiányában a kiskorú gyermekeivel együtt végzi a megerőltető, nehéz, férfiakat is megpróbáló mezei-erdei, ház körüli és házimunkát. Túlélnek a nehéz éveket, és minden nap várják haza őket. Nagy az öröm, mikor a társ, az édesapa hazatér, és végtelen a gyász, mikor érkezik a levél: a jó gyermek, testvér hősi halált halt a magyar hazáért.

A mai napig kísér ez a történet, kísér annak a fiatal fiúnak a sorsa, aki 19 évesen elmegy a háborúba, és soha többé nem tér vissza, haza. Elmegy az egyszerű székely gyermek, kinek mindennapjai eddig a falusi élet egyszerűségében zajlottak, annak szépségeiről, a mezei munka örömről szólt. Elviszik az ismeretlen idegenbe, megtanítják, kiképezik géppuskával löni, életeket kioltani, kiviszik az élvonalba, számtalanszor megsebesül, felépül, aztán újra kinn van a lövészárokban, majd a repülőszázadnál szolgál, tizedes, szakaszvezető lesz, és 1918 júniusában jön egy értesítés, melyben tudatják a szülőkkel: gyermekük meghalt. Többé nem jön levél tőle, pedig szinte naponta küldte haza a gyöngybetűkkel teleírt tábori lapokat. Az írás, a hazaküldött szó, az otthoniaktól kapott bátorító, jó szó tartotta őt életben, segítette, éltette a harcok között, a katonakórházak vaságyán. 102 éve, hogy sok-

sok bajtársával együtt életét vesztette valahol az olasz fronton, idegen földben temették el őket, de újra és újra itt van közöttünk, amikor megidézzük emlékét. Hálás vagyok, hogy a több száz levél, amelyet ő küldött és neki küldtek, amelyeket a szülők írtak egymásnak, írni tanuló kicsi testvérek fogalmaztak a háborúban levő testvérnek, édesapának, nem tűnt el a történelem sodrásában. Túléltek Trianont, az azt követő nehéz éveket, mikor az iskolában még szüneten sem szabadott magyarul beszélni, túléltek a II. világháborút, a magyar koronás tábori lapok túléltek a kommunizmus kemény, pusztító éveit, és ma is velünk vannak, hogy bátorítsanak, hogy megerősítsenek, hogy hitet adjanak, hogy Isten nevével buzdítsanak, hogy tiszteletre tanítsanak. Szóaljanak meg az egyszerű, de mégis nemes, szerető lelket hordozó levelek írói. Kedves Olvasó, gyere beljebb a megnyitott ajtón.



Ilkei Ferenc

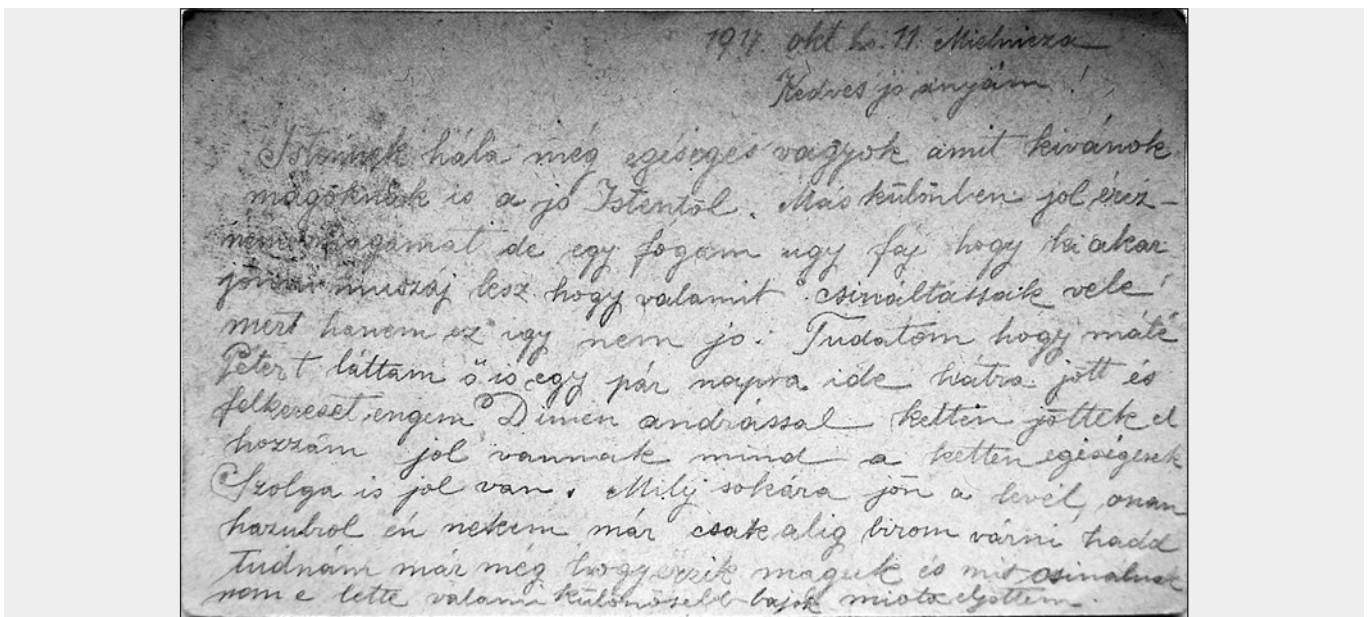
Tisztelet a szülőknek és testvéreknek. Minden levele hasonló szavakkal kezdődik: „Kedves szüleim és testvéreim! Mily nagy öröm lepné meg az szívem, ha ezen soraim a legjobb egészségbe találtná szüleimet, mert nekem is most jó egészségem van, melynek párját kívánom a jó Istentől a maguk számára is.”

Részlet az egyik legkedvesebb levélből: „Igen nagyon tisztelt szüleim és testvéreim! Megkaptam a nékem küldött kenyérük és a szalonnát amit igen nagyon szépen köszönöm az bizony nagyon jól is fog az itt levő étkezések mellett mindég feltér egy kis hazai kenyér mert annak nincs itt a párja és nincs is sehol se a világon átal, hát én kedves szüleim enni segíték és enni jól tudok mindég de a munkájukon segíteni most éppen semmit nem tudok de ha éltet a jó isten majd előre segítem magok. Milyen jól szeretnék most én kapálni magokkal hisz mikor itt is látom a kapások a mezőn kívánnak, hogy de jól végzik e kedves munkát és mi nem végezhezzük, hát egyébbel foglalkozunk, hátha már így van, mit tegyünk majd lesz másképp tán!” Kolozsvár, 1916. május 23.

van az igazság, az nem ötven éveseknek talál, mert az olyan ember eddigelé eleget dolgozott nem kívánja az a katonaságot.” 1916. július 6.

Édesapa levele feleségének és otthon maradt gyermekeinek: „Szeretett kedves feleségem Rebi és gyermekeim, kívánlak tudatni benneteket, hogy én a hozzám küldött leveleket megkaptam, ... megértettem minden tartalmát. De én arra kérlek édes társam, hogy a búslással hagyj fel, és egy falást se vesztőgyél, mert nincs semminek sükere, csak ahogy lehet éljete...” Ragadicza, Bosznia, 1917. augusztus. 24.

Társ válasza férje soraira: „Kedves férjem, tudatom, hogy megkaptam hozzám írt 24-iki lapját, melyet búval és elkeseredett bánattal kellett hogy felolvassak, melyből



Hit, bizalom Istenben: „nagy harcba voltunk egészen november 5-ig, már azt hittem, hogy most már nekem is végem van, de a jó isten megmentett. Hát mi voltunk a győztesek a muszkákon, mert mind megadták magukat, pedig ők sokkal többen voltak.” Galícia, 1915. november 6.

Harci pillanatokat részletes elmesélése: „most jöttünk vissza a hadosztályhoz, akik még vagyunk kipihenjük magunkat, mert bizony megviselt július 22-étől augusztus 8-ig az idő [...] a mi dicső parancsnokunk szépen fogadott bennünket, a jó tábornok minden egyes emberének maga adta át a kitüntetést, én is kaptam egyet.” Galícia, 1917. augusztus 10.

Csillogó humor a nehézségek közepette: „küldjenek egy kevés hazait. Gyenge nagyon az étkezés, itt nem adnak húst, két nap hal, két nap nincs hús, tudják mennyire szeretem a halat, hogyha ők meg nem esznek engem, én meg nem őket.” Kolozsvár, 1916. áprilisa, géppuskaosztag, Gazdasági akadémia.

Felháborodás, fájdalom hangja apja besorolásának hírére: „mit csinálnak egy olyan gyenge öreg emberrel, az nem katonának való, ott apámnál erősebb emberek voltak sorolni, és azokat nem sorozták be. Hát hol

megértettem mindent hogylétiről igazán bánatos, hogy idáig való sok kínlódása után vénségire mit kellett, hogy megérjen 24 évi együtt létünk után most kellett elválnunk egymástól és én is az élet gondjaiba kell, hogy egyedül kínlódjam...” Vargyas, 1917.

Honvágy: „anyám, álomban nagyon sokat látom magukat, az úgy jólesik, mintha legalábbis igazán úgy lenne, hej pedig mily messzire vagyunk egymástól.” Galícia, 1917. január 26.

Elkeseredettség: „jobb lett volna ne is lenni erre a világra, hogy ne is, érjek semmit, ennyire még nem voltam elkedvtelenedve.” 1918. június 19-e, utolsó levele.

Valahányszor kezembe veszek egy-egy levelet, valahányszor róla beszélünk, fényképein vonásainkat keressük, halottak napján gyertyát gyújtunk a vargyasi hősi halottak emlékművénel, hiszem, hogy segítjük őt, őket a hazatalálásban, a hazaérkezésben. Mint ahogy ők is segítenek minket, utat mutatnak e modernné, uniformizálttá váló, globalizálódó világunkban. Segítenek megmaradni, Trianon után száz évvel is, Istenben bízó, áldozatvállaló, egymást tisztelő, magyar embereknek.

Kutatási beszámoló

Istentiszteletek online

KESS DÉNES

• Az internet életünk számos területén nélkülözhetlenné vált, vallási életünk azonban mintha kivételt képezett volna ez alól. Ez változott meg alapjaiban a kijárási tilalom ideje alatt, amikor maguk az istentiszteletek is a virtuális térbe költöztek. Az így kialakult helyzet megismerésére, lelkészek és hívek gondjainak feltárására indított egy online kérdőíves kutatást a Valláskutató Intézet, amelyből az alábbiakban a hívek válaszainak feldolgozásából foglalunk össze néhány részeredményt.

Mint sejthető volt, a képernyők előtt istentiszteleteken részt vevők nem teljesen ugyanazok, mint akik vasárnaponként a templomban ülnek. A rendszeresen templomba járók körében az össznépszerűséghez képest többen vannak az idősebbek, a falun élők és a nők, és az átlagnál kevésbé iskolázottak. Az online szertartásokat rendszeresen követők csoportja – a 3279 hazai válaszadó adatai alapján – ettől lényegesen eltér. Az idősekhez képest ennek a középkorúak képezik a gerincét (az átlag életkor 44 év az 54,4-hez képest), a nők pedig még a templomba járókhoz képest is nagyobb arányban vannak jelen: míg a hetente templomba járók 64%-a szokott nő lenni, az online szertartásokat követők 75%-a nő. A legnagyobb eltérés az iskolai végzettség terén van, az online résztvevők között több mint háromszor annyi felsőfokú végzettségűt találunk, mint a hetente templomba járók körében (a 13,7%-hoz képest 48%-ot), a falun élők aránya viszont alig kisebb, mint a hetente templomba járók esetében.

Az online istentiszteletekkel járó legnagyobb kihívás minden bizonnyal az volt, hogy mennyire sikerült a híveknek lelkileg ráhangolódni az eseményre, hisz a templom csendes elszigeteltségével szemben otthonainkban egy sor zavaró tényezővel is meg kell birkózni. A kutatási eredmények alapján a vallási szertartások élő közvetítéseit követők 61%-a más családtagokkal közösen, többségében a teljes családdal kapcsolódott be, így eleve mások által zavartalanul követhette az eseményt. Az egyedül bekapcsolódók kissé nehezebb helyzetben voltak, 11%-uk családtagjaik zavaró jelenlétéről számolt be, többségük viszont (56,2%) a közvetítés idejére külön szobába vonult el, vagy eleve egyedül volt otthon,

így szintén zavartalanul vehetett részt az istentiszteletben. Az otthoni, mindennapi rutinból fakadó zavaró tényezők már valamivel többek számára képeztek problémát, a válaszolók 18,4%-a számolt be az istentiszteletek alatt folytatott valamilyen más tevékenységről. Legtöbben a lakásban szokásos tevékenységet nem hagyták abba (9,4%), mások a számítógépükön kattintgattak istentisztelet közben (6,4%). Összességében azonban hívek megközelítőleg háromnegyede pozitívan értékeli online istentiszteletekben való részvételét, 66,3%-uk úgy érzi, lelkileg ráhangolódva kapcsolódott be a közvetítésekbe, 7,4%-uk pedig még megfelelő öltözetrel is megerősítette az istentiszteletek ünnepi hangulatát.

A hívekkel való kapcsolatban az internetre való átérésnek nem várt következményei is lehetnek. Míg hagyományosan a hívek számára a vallási ismeretek gyakorlatilag egyetlen közvetítője a saját gyülekezetük lelkésze, más lelkészeket pedig csak kivételes alkalmakkor hallgatnak, az istentiszteletek online térbe költözésével számos más lelkész prédikációja válik elérhetővé, ami felerősítheti a vallásosság individualizálódását. Mint a kutatásból kiderült, a kijárási tilalom alatt a hívek elsősorban a gyülekezetük istentisztelet-közvetítését nézték, ám a felük e mellett egy másik gyülekezet közvetítésére is kíváncsi volt (42,4%), kisebb részük pedig kizárólag más gyülekezet közvetítését nézte meg (12,9%). E döntés mögött a választott lelkész nagyobb népszerűségétől, személyes karizmájától, lelkiségétől a kíváncsiságig okok széles skálája húzódik meg.

A hirtelen átállás és az ebből fakadó szokatlanság ellenére az istentiszteletek online közvetítése sikeresnek tűnik, legalábbis erre utal, hogy a válaszadók túlnyomó többsége, 80%-a, a közvetítéseket a járvány után is hasznosnak tartaná. A folytatás mellett és el-

len természetesen sok érv felhozható, attól azonban úgy tűnik, nem kell tartani, hogy a közvetítések fennmaradása a templomba járás visszaeséséhez vezetne, a válaszolók többsége legalábbis az gondolja, hogy ő maga ettől még továbbra is eljárna a templomba.

(A kutatócsoport tagjai: Bálint Róbert Zoltán unitárius lelkész, Fejes Ildikó szociológus, Kiss Dénes szociológus, Szabó Mihály református lelkész, szociológus.)



Precíz tükör

KISGYÖRGY BENJÁMIN

Kisgyörgy Benjámint Sepsiszentgyörgyön él, és a helybeli unitárius egyházközség tagja. Huszonkét évvel ezelőtt, 23 évesen egy baleset következtében nyaktól lefele teljesen lebénult.

Balsorsát tovább nehezítette, hogy a baleset után másfél évre elveszítette édesanyját, aki gondját viselte, majd újabb két év után édesapjától kellett örökre elbúcsúznia. Kiszolgáltatottságában testvérei, barátai és az egyházközség volt mellette. Tizenkét évvel ezelőtt egy, az egyházközségünk által szervezett, nagy összefogást eredményező segélyakció következtében eljutott Kínába, ahol összejtbeültetési kezelésen esett át, ami valamelyest javított állapotán. Kezeit tudja mozgatni, de ujjai nem engedelmeskednek, ezért kezére merőlegesen felerősített ceruza segítségével kezeli a számítógép billentyűzetét.

Betegsége és súlyos megpróbáltatásai ellenére Benji – ahogy szólítjuk – olyannyira erős hittel, mély, vallásos lel-külettal és legyőzhetetlen élni akarással rendelkezik, hogy amikor lelkésztársammal meglátogatjuk, mindig az az érzésünk, hogy többet kapunk, mint amennyit adunk.

Alábbi gondolatainak megírására a koronavírus-járvány veszélyeztetettségi hangulatában kértem meg, hogy erő-sítsen, mert nála mélyebben és hitelesebben senki nem tud megpróbáltatásról és a próbákat legyőző hitről beszélni.

(KOVÁCS ISTVÁN)

• Ülök és tűnődöm. Forog az agyam. Nem szokatlan dolog számomra, néha csak úgy nekilódul az elmém, mintha valamiféle versenyszám dobogós helyezése pályázna-pályáznék. De most a ráció könyörtelen vaskeze visszarángat a valóságomba. Most nem sima eszmefuttatás tart kényszerben-teherben. Más az oka a tépelődésemnek. Más...

Más a helyzetem, az életformám, a mindennapok kihívásai kicsit különlegesebb formájukban találnak meg, s még a levegőt is másképpen veszem magamhoz, mint a nagy többség. Kizárólag a rekeszizmom segít a légzésben, ez biztosítja azt a maximális félkapacitást, ami bőven elég az Élethez. Igen, nagybetűvel, mert hatalmas érték – mindennek fölött. Mélyet sóhajtok... Nocsak!

És lázasan tovább kattog az agyam: mi a fene ez az egész? Mi ez a pszichés feszültségnek álcázott félelemcsíra, ami éppen szárba igyekszik szökkenni, rátelepedve komfortzónám napsárga miliőjére? Próbálok higgadt maradni, majdnem sikerül is. Aztán újra az a fránya bizonytalanságérzés, ami egyre inkább kitölti lényem emocionális szféráját, pedig eszem ágában sincs azonosulni vele.

– A tudatalatti szórakozik – fut át az agyamon a kósza gondolat.

– Tényleg? – kérdez rám egy másik hevenyészett foszlány.

Próbálok a realitás talaján maradni. Azt olvasom, hallom, hogy ez a vírushelyzet kifordította sarkából a világot, nagyon sokak világát. És próbál az ember becsülettel helytállni, de kevés valamirevaló erőforrása van erre. És aztán az idősebb generáció veszélyben. Minél idősebb, annál „veszélyeztetettebb faj”.

Saját cinizmusomon elvagyorodom. (Ez jó jel! Ha éles helyzetben visszaköszön sokat próbált humorér-zésem, akkor nincs nagy baj.)

És a krónikus betegek is hullanak. Hoppá! Meg-vagy! Most elkaptam a feszültséggóc forrását! Hiszen én is veszélyeztetett faj vagyok! Bénult testem, gyenge légzésem nagymértékben predesztinál erre, ha netán beüt a sz..., izé, a vírus.

Újból vigyorgok. Elszállt a feszültségem is. De elem hűsége tovább örli memóriám témába vágó tartalmait. Bukarest, '98 augusztusa, sürgősségi kór-ház. Nagy harc volt! Épp, hogy sikerült túlélnem. Ké-sőbb – hónapok múltán – amikor veszett vadként üvöltött bennem a béna test fogságában rekedt, meg-tépázott, földbe döngölt, reményét-jövőképét vesztett egóm, százszor is szemre hánytam magamnak azt, amiért akkora lelki erővel küzdöttem az Életért. Igen, nagybetűvel...

A többórás életmentő nyakigerinc-műtét után az altatógáz tüdőgyulladást okozott. Fuldoklás, pánik, kétségbeesés, időérzékesztés, lázas-cudar életösz-tön. Életem legkeményebb két hete volt. Nem halha-tok meg, kötelezően túl kell élnem! – ez volt a fő motí-vuma akkori rövid, de kiadós pokoljárásomnak. Ké-sőbb – megváltozott minőségben, más köntösben – még pár évig eltartott ez az infernói szafari. Összetört múltam romhegyei alatt gyötrődtem. Léteztem, de csak a kín által éltem.

Aztán valamiféle csoda történhetett. Valami olyannyira kifinomult, érzékelhetetlenül, szelíden-el-varázslón lopta be magát töviserdő-hétköznapijaim-ba, hogy nem tudtam többé nem venni tudomást ar-ról, hogy valami megváltozott. Arról, hogy már nem úgy fáj a lét, mint előtte. Arról, hogy reggeli ébredés után már nem szoknek könnyek a szemembe lelkem fájdalmától.

Keresni kezdtem valamit, ami mindig is enyém volt, de amiről addig nem tudtam. Nem tudhat-tam...

Nem tudhattam, hogy mi értelme lehet az Életnek még számomra. Nem tudhattam, hogy mit akarhat tőlem a nagy Alkotó, miért kaptam „második” Életet. A transzcendens erők átfestették, személyessé varázsolták a golgotámat. Már nem fájt az Élet. Nem fájhatott, hisz újra az enyém volt. Az Én Életem!

És tudom, hogy lehetetlenség, hogy bármi rossz történjen. Prózai és filozófiai megközelítésben egyaránt. Dúl a járvány! Belehalhatok? Igen, van rá esély. De ami fontosabb: a tény, hogy addig is részese vagyok az ajándéknak: élhetem az Életet! Csodás, egymásra torlódó, egymást szinte megszőlő másodpercek megszámlálhatatlan gyöngysora által, számomra tiszta szándékú időben, megismételhetetlen életúton. Ez a csoda, ami megtörtént!

Ezekben az embert próbáló napokban többször is megszólalt egy szelíd hang a fejemben. (Nyugi, mindenki! Nem vagyok skizofrén.) A hang tárgyilagos volt, túlságosan is az. „Ha békeidőben spirituális vagy, légy az háborús időkben is!” Be kellett látnom, ez elől

nem menekülhetek. A hit akkor igazi, ha kiállja a tűzkeresztség próbáját. S most igazán meg van próbálva hitében a világ és hitében az ember. Milyen Élet az, amely egyszerre ennyire elveszíti hamis folytonosság-minőségét, és hirtelen arra eszmél a veszélyeztetett emberek szegmense, hogy akár napok-hetek kérdése, és „vége a dalnak”? Úgy gondolom, ez egy speciális töltetű, precíz tükröt tartó formája a létezésnek, az Életnek.

Én anno már paroláztam a kaszás hölgygel. Azt súgta, még látjuk egymást. Hiszek neki.

Életemet Istentől kaptam. A gyengébbek kedvéért: van értelme a létezésnek egy mindent átfogó-átítató-átölelő teremtő erő nélkül? Akik igazán sokat veszítettek fizikailag, azok számára a válasz nyilvánvaló. Halljátok!

Hiszek az Útban, hiszek az Igazságban, hiszek az Életben.

Szeretem az Életet, és szeretem Istent!

A nagybetűst.

Mit tanulhatunk a koronavírusról?

Időnként az emberiség átesik egy-egy nagy járványon. Ilyen volt száz éve a spanyolnátha. A mostani pandémia is figyelmeztetés. Térjünk vissza Istenhez! Az európai, fehér ember individualista, hedonista és a pillanatnyi élvezeteket követi. Ebből a szempontból kellene tanulnunk a keletiektől, ahol a csoportszellem az irányadó. Hit, remény, szeretet – ez a hármas egység kellene a tudatunkat képezze és erősítse. A hazai harmincévnyi vadkapitalizmus nem volt a legjobb iskola. Az emberekbe belesulykolták a mammon szellemét, a profit mindenhatóságát. Sokan elfelejtették a régi jó közmondást: élj és hagyj élni. Ha elmúlik a pandémia, már sohasem lesz az a világ, ami volt. De ha az emberek tudatszintje emelkedik, akkor sok minden meg fog változni. Azt kell megtanulnunk, hogy legyünk tekintettel a másik embertársunkra is. Lassuljunk le, nem kell mindig csak halmozni az élvezeteket, az élményeket, a vagyontárgyakat. Sokkal jobb megoldás, ha néha elcsendesedünk. Kimegyünk az erdőbe, hallgatjuk a madarak énekét, az erdei patakok csobogását. Fedezzük fel, hogy hazánkban is van rengeteg szépség. Nem kell elutazni egzotikus tájakra, hogy felejthetetlen élményekben legyen részünk.

Nagyon fontos a csoportos imádság is. Ha majd újra megnyílnak a templomok kapui, együtt fogjuk tisztelni az Urat. Jobban fogjuk szeretni és tisztelni az idősebbeket. Egy régi mondás: tiszteld az öregeket, hogy hosszú életű légy a földön. De a hosszú életnek is

csak úgy van értelme, ha tartalommal töltjük meg. Sajnos elmúlt az az idő, amikor három nemzedék élt egy családi közösségben. Akkor az unoka is jobban tisztelte a nagyszüleit, és az idősebb nagyszülők is hasznosak voltak, segítettek a szülőknek az unokák nevelésében. Ez sajnos ma már nincs így. A városi emberek többsége a panellakások szűk életterébe van bezsűfolva. Ami nagyon nem jó, hogy a mostani digitalizált világunkban a mai gyerekek és fiatalok nem ismerik, és esetleg nem is tisztelik a természetet és annak szépségét. Sokan egy virtuális világban élnek. Ennek fog véget vetni a mostani járvány. Megtanít minket, hogy térjünk vissza a természet szeretetéhez és annak tiszteléséhez. A 20. század egyik nagy francia írója és politikusa, André Malraux azt mondta: „A 21. század vagy vallásos lesz, vagy nem lesz.” Ez nagyon elgondolkodtató.

Nagyon tanulságos a bibliai tékozló fiú példázata. Valahogy így kellene mi, emberek is visszatérjünk hitünkhöz, vallásunkhoz. Mert az is sokszor beigazolódtott, hogy jobb a kevés és hasznos, mint a sok és haszontalan. Való igaz, hogy a mai modern világunknak sok az előnye. De sok a hátránya is, az embereket kényelmessé teszi, azonban a nagy hajtás veszélyes, hamar kiégéshez vezet. Ezen kívül az emberek elmagányosodnak, csak a saját kicsinyes hasznukat követik. Ez a vírus egyik tanulsága. Lassuljunk le, emelkedjen a tudatszintünk. Higgyünk Istenben és a gondviselésben. Szeressük felebarátainkat, tartsuk be a tíz parancsolatot és éljünk tisztességes, becsületes életet.

CZOMPÓ JÁNOS

„Fiaim! Csak énekeljetek”!

„Lehet élni zene nélkül is. A sivatagon át is vezet út. De mi [...] azt akarjuk, hogy az ember ne úgy járja végig élete útját, mintha sivatagon menne át, hanem virágos réteken.” (Kodály Zoltán)

Immár hagyománnyá vált, hogy Küküllődombon minden április utolsó vasárnapja a dalárda napját, ünnepét jelenti. Ebben az évben 170 éves évfordulóját ünnepelte a küküllődombói Kisgyörgy József unitárius férfi dalkör. Az eddigi évek ünneplésétől eltérően e vasárnapon sajnos csak a világhálón követhettük az ünnepi istentiszteletet, de lélekben mindannyian ott voltunk Küküllődombon, fülünkbe csengett a templom hangja, a dalárda többszólamú énekei, együtt ünnepelt szívünk-lelkünk, és hálát adtunk a 170 éves múltért, mindazok életéért, akik ezért éltek, élnek és dolgoznak.

Márkos Hunor Elemér küküllődombói lelkész beszédében elmonda: „Ez egy olyan ünnep, amely bennünket arra serkent, hogy kicsit visszanezzünk, és a múltat úgy tekintsük, mint egy tápláló földet, amelyben ott vannak gyökereink, és amelyből a mi erős szárunk kinő, erősödik és táplálékot szív. És ez a talaj, amely elteti a küküllődombói unitárius közösséget, igen erős. Már 170 éve, hogy táplálja a közösséget.

Az ünnepi istentisztelet textusa a Márk evangéliuma 4. részében olvasható magvető példázata volt. Az elvetett maghoz hasonlította a dalárda történetét,

amely jó földbe talált, és jó termést, 170-szeres termést hozott.

Az istentisztelet alatt elhangzott a dalárda 2010-ben készített CD-hangfelvételéről néhány ének.

A dalárda először önképzőkörként kezdte tevékenységét 1842-ben. Hivatalosan 1850-től számítják fennállását. Mindig tíz évre alakult, és a tagok pénz-, bor- és gabonajárulékot fizettek, amely bevételre az évente választott társulatgazdák vigyáztak: gyarapították. A pénzből énekeskönyveket, havilapokat, négyszólamú kottákat vásároltak. Minden évben tartottak elszámoló gyűlést, ahol megtörtént a számvetés. A 10. év után a társaság tagjai között a vagyon feloszlott. A társaság újraalakult ismét tíz évre. Aki a tíz év alatt önelhártozásból kilépett vagy a társulat szabálysértés miatt kiközösítette, elveszített minden javadalmat. Szigorú alapszabályzatuk volt, amelyet a tagok aláírással fogadtak el, tudhatjuk meg a lelkész úrtól.



A dalárdás képek 2018-ban készültek



Kisgyörgy József kántortanító, a dalárda névadója és egyben megalapítója szerénységgel és végtelen nemeslelkűséggel bíró személy volt, akinek áldozatos munkájának köszönhetően Küküllődombon az írástudatlanság visszaszorult, és a közösség gazdasági és kulturális téren messzemenően felemelkedett.

Az *Unitárius Közlöny* 1894. novemberi számában a következőképpen emlékszik Ütő Lajos Kisgyörgy Józsefre: „Kisgyörgy József, a ki Dombó községében mint kántortanító 48 évig szorgalommal hintette a nevelésügy mezején a tudomány magvait, 1894 aug. 15-én közhasznú életét 76 éves korában bevégezte. [...] Kevesen vannak Dombó községében, kiket nem ő tanított volna a tudományok ismeretére, a mit bizonyít az a tény is, hogy Küküllő megye községei között Dombón van a legtöbb olvasni, írni és számolni tudó. A tanítás körül kifejtett buzgalmát király ö Felsége ezüst éremmel jutalmazta s tüntette ki tanítótársai között 1883-ban. Kisgyörgy tanítása első évében a felnőtt ifjak néhányát a téli hosszú estékre maga köré gyűjtötte, s azokat olvasásra, írásra és főként éneklésre tanította.”

„Kisgyörgy Józsefre emlékezni azért oly kedves nekünk, mert benne, a talpig becsületes unitárius ta-



nítóban és hasznos cselekedeteiben mindig a szív nemesedése és az értelem világosodása nyer újabb erőt. Ő szent elhivatásához mindenkor hű maradt, miért jutalmát már életében elvette. Őt minden ember valálkülönbség nélkül, hivatalnok és földműves, szegény és gazdag tisztelte és nagyra becsülte. Ez áldott emlékhöz, Dombó községe, légy hű mindörökké, mert akkor az egy élő igaz Isten is megáld téged bizonyára” – írta Gvidó Béla ugyanott.

A küllődombóiak felfigyeltek a nemes dolgokra, az értékre, ezért áldoztak, cselekedtek, munkálkodtak. Nem egyénileg akartak előrejutni, haladni, hanem közösen, közösségben erősödve emelkedni. Első gyűlésükön kifejtették, hogy azért fogtak össze, hogy a kultúrát, a művészetet, a község erejét szolgálják, ezt erősítsék, és ez által növekedjenek.

Minden szabadidőt erre áldoztak, hogy ez megvalósuljon. És ez nem kis áldozat volt egy falusi ember mindennapjaiban. Télen hetente két-háromszor találkoztak, halotti, világi énekeket tanultak, az akkori folyóiratokat megrendelték, ezeket olvasták, megbeszélték a világ ügyeit, dolgait, de mindenekelőtt daloltak azért, hogy a lélek ne sorvadjon el. A vidék és az unitárius egyház igen különleges színfoltjává vált a küllődombói dalárda és az egyházközség.

A dalárda jegyzőkönyvében nyomon lehet követni a dalárda történetét megalakulásától napjainkig, a kezdetek, a fejlődés, a haladás különböző szakaszait, a dalárda célját és a termést is: a lelki örökséget, a szépséget, amelyet jelenleg is élvezhetünk.

Az idők során a dalárda tagjai lelkes ifjakkal bővült. Rendszeresen részt vesznek különböző fellépéseken, találkozók. Ellátogatnak más egyházközségekbe, ahol a közös éneklés szépségével gyönyörködtesik a hallgatóságot. A helyi ünnepélyeken, ünnepeken vagy egyéb rendezvényeken elmaradhatatlan a dalárda fellépése. Repertoárjukban Erkel Ferenc, Giuseppe Verdi, Bartók Béla, Kodály Zoltán, Liszt Ferenc, Birtalan József, Csiky Boldizsár, Bán Miklós és más, akár ismeretlen szerzők munkái szerepelnek.

A dalkör tagjai mellett illesse köszönet a dalkör énekvezéreit is, akik tudásukat, felkészültségüket és a zene iránti szeretetüket gyümölcsöztethették, gyümölcsöztethetik e lelkes emberek által. Íme a küllődombói kántortanítók és énekvezérek időrendi névsora: Gálfalvi János (1776–?), Széll Sámuel (1800–?), Nyikó József (1807–?), Györke István (1810–?), Szabó István (1820–?), Csegezi József (1832–?), Ürmösi József (1843–?), Kisgyörgy József (1843–1889), József Dénes (1892–?), Bálint Mózes (1913–1914), Miklós János (1918–?), Szabó Sándor (1948–1950), Szász Balázs (1953–1963), Benczédi Erzsébet (1963–1995), Miklós János (1963–1996), Hunyadi Mária (1996–1998), Vargancsik Székely Wolf Katalin (1998–2010), Péterfi Erika (2011–2018), Szakács Noémi Renáta (2019–napjainkig).

Id. Mátyás Sándor, a dalárda tiszteletbeli tagja szeretetét és büszkeségét fába faragta. Egy általa készített faragványt ajándékozott a dalárdának. Ezáltal is tisztelegni szeretne azon tagok előtt, akik még mindig meghozták azt az áldozatot, hogy folytonosságot teremtsenek a dalárda és az egyházközségük életében. A faragvány első részén a következő áll: „Kisgyörgy József Unitárius Dalkör 1850–2020 »Fiaim csak énekeljetek«”. A hátlapján pedig ez: „Gloria Gloria Soli Deo Gloria”. Ugyancsak a hátlap tartalmazza a jelenlegi tagok névjegyzékét.

Isten áldása legyen a dalárda és a küllődombói közösség életén, hogy továbbra is őrizni tudják e szép és nemes hagyatékot, értéket, hogy a jó földbe hullott magvak a jövőben is jó termést hozzanak.

ÉRSEK-CSIKI ZITA

A muzsnai magyar világ

Édesapámék kőművesként eljártak dógozni. Egyszer, amikor jöttek hazafelé, s leszálltak Erkenen az állomáson, odament az impegát (a. m. vasúti jelzőőr), s azt mondta:

– Na, Kerestely bácsi, a rádió bémondta, hogy Petek, Derzs s Muzsna odaszakadt Magyarországhoz.

– Igaz? – kérdezte édesapám.

– Persze – mondta az impegát.

Lett nagy öröm!

Onnan mentek egyenesen a bodegába, ittak, s magyar érzelmű embereként elkezdtek énekelni a magyar himnuszt. Vót egy Dénes Mózes, úgy mondták, vadmagyar ember vót, elmentek a kapujába, s ott fűtötték a himnuszt, hitták ki, hogy mondják neki is a hírt. Onnan el Mester István bá kapujába. Jött édesanyám, mondta, hogy keljete fel. Mindenki kelt fel, mert messze hallott az énekszót, tudtuk, hogy valami van.

Odagyűltünk, minél tovább, annál többen. Az öregasszonyoknak fűtyögött a hajuk, de jöttek mind, mindenki örvendett. Elindultunk a falun végig, éne-

keltünk, mindenkit felvertünk, minden utcába bémentünk: „Hál' Istennek, megfordult a világ, / ződ ablakban piros-fehér virág...” – s ilyeneket énekeltünk. A csendőrség kapujába mentünk, kövel hajigáltuk, jó érzés volt megint szabad magyarnak lenni! Aztán elmentünk lefeküdni. Egyszer megint jön édesanyám: itt van a nagy menet, a sok nép megy Felszegbe. Kék őszi bánat volt kötve a magyar zászlóra, tárogatószóval kísérték. Én hátrafuttam a kertbe s fehér, piros őszi rózsát szedtem, összeköttem, mire jöttek vissza, felköttem a zászlóra, s álltam bé a sorba. Kimentünk Nagykert tetejére. Ott volt a magyar tizedes katona egy másikkal.

– Jó emberek, maguk hova mennek?

Mondtuk, hogy mi van.

– Mi nem kaptunk semmi rendeletet – mondta, de a népet nem lehetett megállítani, egyenesen mentünk a sorompóig. Itt mindenki énekelt, táncolt. Ott kitaláltuk, hogy visszamegyünk a református tiszteleteshez. Bément a sok ember az udvarra, ő kiállott a tornácra, azt mondta:

– Jó emberek, a rádió nem mondott semmit, nem igaz semmi, ebből baj lesz, mindenki vonuljon víz-sza.

Nagy lesütött fejfel mindenki hazament. Így lett a mondás: addig tart, míg Muzsnában a magyar világ.

Igaz volt. Aztán jöttek két nap múlva, édesapámat is elvitték, de mindenki tagadott. Elvitték Krajovába, ott volt a kihallgatás, de nem lett baj. Kötés volt – egy tehén árába került a magyar világ édesapáméknak. Velünk aztán többet nem foglalkoztak.

Gedő Mártont zárták be egy hónapra. Bálint György bá románnak állott. Elment Benébe, hogy ő legyen a bíró. Azt mondta a benei pap neki, hogy aki nem jó magyarnak, az románnak se jó. De ő lett a bíró, ki volt téve a táblája, hogy primár. Márton leütötte a táblát, elárulta valaki, ezért kapott egy hónapot.

Erősen magyar érzelműek voltunk. Nagy bánat volt, amiért csak ennyi volt a magyar világ...

(Elmesélte Bartos Piroska [1925–2020], közreadja Ujvárosi Katalin lelkész)

Nemzeti értékke nyilvánították a vallásszabadság törvényét

A Hungarikum Bizottság 2020. május 21-én, a 25. jubileumi ülésén hozott döntésével felvette a Magyar Értéktárba a vallásszabadság törvényét, beemelve azt a kiemelkedő nemzeti értékek sorába.

A vallásszabadság törvénye hungarikummá nyilvánításának folyamatát egyházunk kezdeményezte három esztendővel ezelőtt.

Első lépésként az Erdélyi Magyar Értéktár Bizottság 2017. november 20-i ülésén erdélyi magyar értékke nyilvánította a törvényt. Ezt követően a Magyar Unitárius Egyház és az Erdélyi Magyar Értéktár Bi-

zottság közösen terjesztette fel a dokumentációt a Hungarikum Bizottságnak.

Az Erdélyi Országgyűlés által 1568-ban elfogadott vallásszabadság törvénye Erdély és a magyarság egyik legfontosabb szellemi kincse, amely a világon először mondta ki a gyülekezetek szabad, lelkiismeret és hit szerinti lelkészválasztás jogát, ami elejét vette az Európa-szerte zajló vallásháborúknak. E törvény kihirdetésétől számolja a Magyar Unitárius Egyház intézményi létrejöttét.

A bizottság csütörtöki döntésével megnyílt a lehetőség a vallásszabadság törvénye hungarikummá nyilvánításához.

Kolozsvár, 2020. május 22.

A MAGYAR UNITÁRIUS EGYHÁZ SAJTÓOSZTÁLYA

In memoriam Kató Sámuel

Folyó év május 30-án, pünkösd első napján 82 éves korában adta vissza lelkét teremtő Atyjának Kató Sámuel, a Sepsiszentgyörgyi Unitárius Egyházköz-ség tiszteletbeli gondnoka, akit f. é. június 2-án nagy részvétellel helyeztek örök nyugalomra a helyi szemerjai református temetőben.

Kató Sámuel Árkoson született, majd iskoláit és kereskedelmi képzését befejezve Sepsiszentgyörgyön dolgozott mint raktárnok.

1961-ben kötött házasságot Dobri Ilonával, aki-

vel 58 évet éltek boldog házasságban. Két leánygyermekkel áldotta meg őket az Isten, Ágotával és Júliával.

Egyházszerevetének és hűségének köszönhetően 1991-ben, közvetlenül a templom építésének elkezdése után választották gondnoknak Török Áron lelkész ideje alatt, amely tisztséget Kovács István lelkészéidején is folytatott 2012-ig.

Az ő gondnoki szolgálatát a hűséges alázat, egyházi és nemzetközösségének önzetlen szolgálata jellemezte. Isten adjon neki csendes pihenést, lelkének üdvösséget!

Perczelné Kozma Flóra (1864–1925)

Letörölni a port egy százéves kincsről – V.

LÁSZLÓ BERNADETT

• Az elmúlt néhány hónapban írásaimmal a száz évvel ezelőtt megalakult Unitárius Irodalmi Társaságot és annak tagjait törekedtem bemutatni az Olvasónak. Céloamat a sorozat címe foglalja össze: letörölni a port erről a kimagasló értékről. Szeretném visszahozni a köztudatba azt, hogy milyen, mára már elfeledett, irodalmi társasága volt egyházunknak a két világháború közt. Tagjai lelkészek, teológusok, tanítók, tanárok, jogtanácsosok, ügyvédek, énekvezérek, kereskedők, földbirtokosok, férfiak és nők voltak.

Igaz, a tagok között csupán két nő nevét olvashatjuk, azonban a háttérben, sokszor névtelenül mennyi nő tevékenykedett, akik jelenlétükkel, elismerésre méltó zenei művészetükkel a társaságot segítették és a felolvasó üléseket gazdagították. Ezeket a nőket többnyire a Dávid Ferenc Egylet és az Unitárius Nőegylet tagjai között találjuk, hiszen ebben az időben a nők csak az egyleteken keresztül tudtak bekapcsolódni az egyházi munkába.

A fent említett két nő közül Ürmösi Károlyné Kántor Gizella életét és irodalmi munkásságát már bemutattam az olvasóknak, aki a prózát választotta érzései, Istenbe vetett hite megjelenítési formájának. Az Irodalmi Társaság másik nőtagja Perczelné Kozma Flóra volt. Néhányuknak ez a név talán ismerősen cseng, főleg nőtársaimnak, hiszen a budapesti Bartók Béla Unitárius Egyházközség Nőszövetsége erről a nagyszerű asszonyról kapta nevét.

Perczelné így mutatta be a *Nők Világa*: „El lehetett mondani minden túlzás nélkül »soha még nő így nem beszélt.« »Ez a modern unitarizmus próféta. Ilyen még csak kilenc kellene és meghódítaná ez országot az igaz hitnek, a cselekvő szeretetnek és a tiszta unitarizmusnak. Az unitarizmus nagy előnyeit, kiváló szépségeit, a társadalom és az avult vallásos nézetek hiányait erősebb igazsággal mostanában nem ecsetelte toll. S azonkívül a gyönyörű női hang csengése, mindent átjáró érzése, lebilincsel, elhatározásra bír és magával ragadott.” (*Nők Világa*, 1902, 6. szám.)

Szász Adrienne a pesti nőszövetség kiadványában, a *Flóra-füzetek* sorozatának első számában közölt összefoglaló írást róla. Az író a család egyetlen gyermekeként 1864. június 22-én született a Fehér megyében található Baracskán, ősi református családban. Édesapja a híres lótenyésztő, Kozma Ferenc, édesanyja Domokos Judit volt. Perczel Ferenchez 1884-ben ment férjhez. A házasságból négy leánygyermek született: Flóra, Judit, Mária-Mártha és Olga. Chehadé-Boér Judit, a *Flóra-füzetek* szerkesztője, a lap harmadik számában leírja, hogy Flóra csak a legidősebb lá-

nyával tudott bensőséges kapcsolatot kialakítani gyermekei közül, a többi lány inkább Ferencet kedvelte, aki értékes tárgyakat ajándékozott nekik, míg édesanyjuk csak lelki értékekkel jutalmazta meg őket. Perczelné Kozma Flóra elmondása szerint éppen leányai vallásoktatásához keresett megfelelő anyagot, amikor az első unitárius munka a kezébe került, amely nem volt más, mint Ferencz József kátéja és egyháztörténete. Bevallása szerint félve fogott ezek tanulmányozásához, mert tartott tőle, hogy nem azal a könnyed, szabadelvű unitarizmussal találkozik, amit Derzsi Károly akkori budapesti lelkész prédikációiban megszokott.

Az Olvasók előtt bizonyára már ismert, mert népszerű idézet, amelyben Flóra kifejti első benyomását az unitárius eszmékkel kapcsolatban. Úgy érzem, hogy ezt a lelkes, szívből jövő visszajelzést kár lenne e cikkből kihagyni. „Szívdobogással, félénken, szinte vonakodva fogtam az olvasáshoz, hogy minél később érjen a kiábrándulás – írja – de már az első lapok után, mintha egy nehéz kő esett volna le a szívemről: hiszen ezt azonnal meg lehet érteni, ... ezt rögtön meg is lehet magyarázni... és mindig mohóbban és mohóbban, olvastam egyhuzamban, míg végre könnyes szemmel tettem le a kezemből a könyvet. Dehogy kell ezt magyarázni, megérti ezt a kisgyermek is velem együtt rögtön! Nincsenek itt fejtörő rébuszok, véres verejtéket okozó kérdések, nincsenek itt más parancsolatok, csak amit a szív és az ész diktál mindnyájunknak.” (Flóra-füzet, 2015. június, 1. szám)

Férjével együtt 1893-ban tértek át az unitárius vallásra, és felekezetünknek nemsokára a „legjelesebb női képviselője és tevékeny apostola lett”. Hogy ezt a címet mivel érdemelte ki?

(Folytatás következő számunkban)



Perczelné (feketében) családjával

NŐK VILÁGA

Keressük egymást!

| JOBBÁGY MÁRIA JÚLIA

• Tudom, mindenki unja már azokat a történeteket, amelyek úgy kezdődnek, hogy: mennyi pozitív hozadéka volt a járvány miatti bezártságnak, és tulajdonképpen mennyi mindent köszönhetünk ennek a vírusnak. Én is torkig vagyok már, éppen ezért megpróbálom máshonnan megközelíteni a következő beszámolómat.

A világ lakosságának 49,6%-a nőnemű, ez számokban 3 865 947 069 nőt jelent. Kis túlzással azért, de állíthatjuk, hogy a Föld északi csücskétől a déli csücskéig, a keleti oldalától a nyugati oldaláig élő nők között, még ha különböző korúak, vallásúak, politikai nézetűek és nagyon különböző kultúrákhoz is tartoznak, van pár alapvető közös vonás. Nem fogom felsorolni, hogy mi minden van/lehet közös bennünk, ehelyett inkább körülbelül arról a 40-50 nőről fogok írni, akiket egyként fogott össze az elmúlt időszakban egy közös dolog, ami nem más, mint egy (ebben az időszakban elég nyilvánvaló dolog) virtuális találkozó. Itt még mindig nem mondtam semmi újat, tudom, mert mindenki találkozott és mindenki virtuálisan tette ezt, s a majdnem négymilliárdnyi nőhöz képest ez a 40-50 igazán elenyésző szám. De beszéljünk ezekről a nőkről: a fent említett nők unitáriusok vagy unitárius szimpatizánsok, és valamilyen formában nagyon erős kapcsolódás alakult ki közöttük és az unitarizmus között. A fent említett nők több ezer, sőt több tízezer kilométeres távolságra laknak egymástól, ezért egy olyan virtuális teret hoztak létre, amelyre eddig nem volt példa, még a fizikai valóságban sem.

Március közepén körvonalazódott egy terv a Nemzetközi Unitárius Nők Szervezete (IWC) vezetősége tagjaiban: egy találkozót szerettek volna azon unitárius nők számára, akik a bezártság miatt nem tudnak találkozni, de igényük van arra, hogy a hagyományos nőszövetségi alkalmaik valamilyen formában ebben az időszakban is megtörténjenek.

Sztranyiczky Zsófia kezdemé-

nyezésével indult a négyalkalmasnak tervezett találkozás. Az első alkalommal 30, majd 40, majd lassan 50 nőt vonzó találkozó nagy érdeklődésnek örvendtek. Ami ezeknek az alkalomnak a különlegességét adta, az az a tény volt, hogy végre nem kellett több száz kilométert utazni, napokat tervezni és szervezni, hanem csupán egy gombnyomással léptünk be a közös virtuális térbe, jelen voltunk erdélyiek, egyesült államokbeliek, ausztrálieiak, franciák, dániaiak, indiaiak, kanadaiak ugyanabban a beszélgetésben, ugyanabban a bezártságban, ugyanazokkal a félelmekkel és aggodalmakkal, és mindannyiunknak ugyanolyan kérdéses volt, hogy mit hoz a holnap. Az egyórás beszélgetésekbe belefértek kiscsoportos beszélgetések, versek, történetek, viccek elmesélése, személyes élmények és tapasztalatok megosztása, helyi helyzetképek a vírus terjedéséről, szomorú hír kedves személyek elvesztéséről, de volt sok megnyugtató szó, bátorító mosoly, jó hír és reményre okot adó sok szép helyi kezdeményezés. Sőt május második keddén egy nagyon tartalmas anyák napi istentiszteletet is tartottunk közösen, amelynek felvételét a világhálón vissza is lehet nézni.

A találkozók olyan nagy népszerűségnek örvendtek, hogy szervezői azt tervezik, a nyár folyamán is megtartják azokat, úgyhogy innen is arra bátorítok mindenkit, ha kedve és ideje van, bátran csatlakozzon a minden kedden 16 órától kezdődő virtuális találkozókhoz.

A csatlakozáshoz szükséges információkért látogassák meg az International Women's Convocation Facebook-oldalát, vagy keressék bátran e cikk szerzőjét.

Nem látok a jövőbe, nem tudom, mi marad ebből

az időszakból szármunkra, átok lesz vagy áldás, de azt tudom, hogy sok alkalmat adott a gazdagító találkozásokra, amelyekből bár hiányoztak az ölelések és a kézfogások, mégis erőt és reményt tudtak adni.

Keressük együtt az ilyen találkozásokat!



IFJÚSÁGI OLDAL

Mamut körZoom

ANTONYA ILONA

• Kétezerhús a Mamut körút történetében is rendhagyóvá vált, hiszen tekintettel az érvényben lévő kijárási tilalomra, a *mamutasok* nem látogathattak el személyesen minden helyi fiókegylethez. Május 10-én az egyletesekben maradt úr befolyozása érdekében online felületen zajlott a Mamut körZoom.

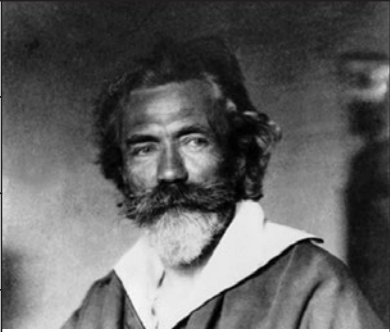
Öt „kisbusz”, ami valójában öt csapatot foglal magába, 25 egylet nappalijába költözött be a Zoom program segítségével, lehetőséget teremtve a találkozásra, együttlétre, beszélgetésre és az online világban való egyletezésre.

A Mamut körút, de az egyletben való létezés öröme a nagy találkozásokban, csoportos ölelésekben, egymás után az üvegből kortyolgatásban vagy egy tányérból evésben is rejlik. A rég látottak szemében megtalálni önmagadat és hosszasan fogni egymás kezét az imádság alatt. Összetekeredni, kibogzódni, nevetni, s ha kell, sírni, kicsi rakásra nagyot kívánni, tömött busszal az útszélen ragadni, a szálláson heringekként aludni, tusoláskor egymás papucsát használni... De idén más volt, idén a körút és az egyleti lét kilométerek nélküli, nincs benne ölelés és puszi, nincs benne valóságos új helyszín, sem kézfogás, de még a

semmi közepén hagyott körutas sincs. Most csupán utaztunk: konyhában, szobában, teraszon, kertben ülve a virtuális térben, megérkeztünk időben, de bemutatkozó játék közben nem ültünk egymás ölébe... ha valaki a játék „külső” résztvevője volt, nem kellett az ajtót behúzza maga után, néhány kattintással láthatatlanná és süketté válhatott. 25 óra... 25 egylet... sok-sok egyletes... 36 körutas... vicces arckifejezések, lefagyott képernyők, szakadozó hangfoszlányok, online játékok, harsány nevetés, újszerű találkozás, hiányérzet, mégis megelégedettség. Csendes, magányos este... gitárszó fülben csendülése... régi utak mélyen rajzolt emléke... és a vágy, hogy újra ölelhessünk, újra megérinthessünk, újra útra kelhessünk... és végre igazán együtt lehessünk.

Örülünk az internetnek és a Zoomnak, amelyek lehetővé tették a találkozást és köszönet minden egyletesnek és *mamutasnak*, akik részesei voltak, illetve a sofőröknek, hogy késés nélkül eljuttattak a helyszínekre! Most már tudjuk, hogy mennyire fontosak a személyes találkozások, és várjuk a legközelebbi lehetőséget, hogy helyet adjunk a kézfogásoknak, öleléseknek, az igazi egyletezésnek.



	Körösfői képe	... muri, Mór-icz-mű	Régi magyar férfinev	Ezüst vegyjele	Liter Kálium vegyjele	↖	Földre hintő Alszik	Itt tanult Körösfői Cella	↗ M	
Itt hunyt el Körösfői										
Idős					Téli jármű					
Spanyol autójel					Félretett kártya					
				Seb jelzője						
↖				Van ilyen fény is						
Hibásan jegyezd		Jeges csúszka								
Észak		Szerelmes férfi								
Nátrium vegyjele			Szkojpei klub							
			Rend-ellenesség							
... Sumac, perui énekesnő				Francia király				Falu egyik része		
				Amerícium vegyjele				Napszak		
Vasúti szerelvény					Egyiptomi királyné				Peron eleje!	
					... Patkó János				Tóték munkája!	
Vörösmarty kiséposza					A Kelvin-fok jele		Bogyós gyümölcs			
					A föld felé		Alap-számunk			
Katedrális				A két ... (Kästner)					Bozót közepe!	
Nitrogén vegyjele				Cicero dolga					Az energia jele	
								Gyors		
↖								... Delon, filmsztár		
Jézus illetősége					Egyetemi kar				Azon a helyen	
O ... mio, sláger					Hármas hangköz				Tallium vegyjele	
Zorro jele		István becézve					Körösfői mestere volt			A sugár jele
		Valaha vár volt					Kiló			Nagy templom
Mátka				Egye!		Hányódó				
				Puha fém		Indulatszó				
Állóvíz			60 perc				Részben kiad!		Kacat	
			Tűz közepe!				Az egyik vitamin		Ezer!	
Német nagyváros, itt volt ösztöndíjas Körösfői								Itt is volt ösztöndíjas a festő		

UNITÁRIUS KÖZLÖNY

Kiadja a Magyar Unitárius Egyház, Kolozsvár
Alapítási év: 1888. Új sorozat (1990-től)

Megbízott szerkesztőbizottság: Rácz Norbert Zolt püspöki titkár, felelős szerkesztő, dr. Andorkó Júlia Eszter szerkesztő, Bíró Sára Gyöngyvér médiareferens. **Munkatársak:** Asztalos Klára (Nők Világa), Barothi Brigitta (Ifjúsági oldal), Czire Alpár (fotó), Forrai Tibor (keresztretjevtény), Szombatfalvi Etelka (gyermekoldal), Szabó László (Szeretetszolgálat)
Tördelés: Virág Péter. Olvasószerkesztő: Dénes Gabriella
Készült a kolozsvári Idea Nyomdában.
A szerkesztőség postacíme: 400105 Cluj, B-dul 21 Decembrie 1989 nr. 9. tel./fax: (0)264 593 236/(0)264 595 927

kozlony@unitarius.org

A lapszám megjeleníthető: kozlony.unitarius.org

Lapterjesztés és adminisztráció: **Gáspár Péter** és **Mezei Melinda**. A lapok kiszállításával kapcsolatos felvilágosítás: **Verbum Egyesület**, tel.: 0264 596 478

A kéziratok szerkesztőségbe érkezésének határideje: a tárgyhoz előtti hónap **15-e**. Kéziratokat nem örzünk meg, és nem küldünk vissza. Közlésre szánt fényképeket kérésre visszaküldünk. A lapban közölt írások nem tükrözik feltétlenül a szerkesztőség nézeteit.

ISSN 1220-8418



Barangoló Isten országában



Kedves Gyerekek!

A gyönyörű rajzot Matók Dóra grafikus, dizájnér rajzolta nektek sok-sok szeretettel. A rajzán láthatjátok, hogy Jézus egy kisgyermeket kézen fogva éppen a kősziklára épített ház példázatát ismerteti, amelyben a homokra épített ház majdnem eldől, míg a sziklás, zöldbe borult dombokon szilárdan állnak a kis házak. Képzeljétek el, hogy Jézussal sétáltok, mint ahogyan a



képen a kisgyerek, és így alkalmatok van elmesélni neki kedvenc történeteiteket. Ha van kedvetek, írjátok meg, rajzoljátok le, mit meséltetek Jézusnak, majd küldjétek el az unitariusgyermekoldal@gmail.com címre!



Karanténfotók – 2.

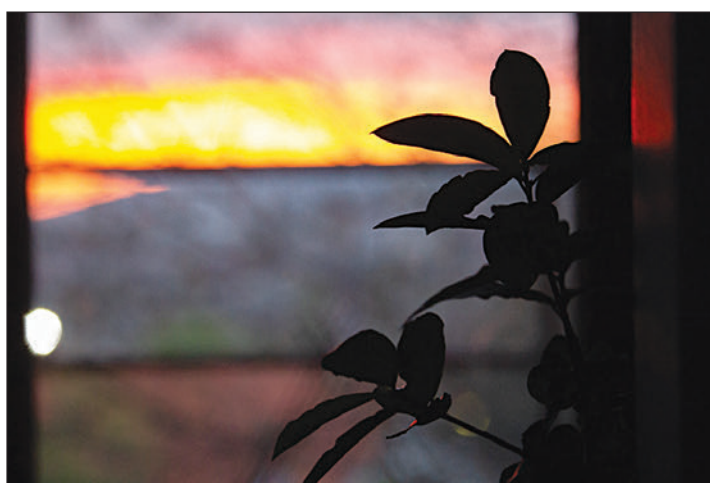


*Virág – illatlehelletével
Fényével a meleg sugár,
Köszöngető lomb néma jellel,
Édes-bús dallal a madár;*

*Ölelgetésében a pázsit,
Pillangó játszi röptiben,
A szél, mely fürteim közt játszik,
Csókjaiban beszél velem.*

(Vajda János: A városligetben)

BÍRÓ SÁRA GYÖNGYVÉR fotói



Antonya Ilona gyakorló segédlelkész (Székelyudvarhely), **Czompó János** nyugdíjas közgazdász-tanár (Sepsiszentgyörgy), **Elekes Botond** egyházkerületi főgondnok (Budapest), **Érsek-Csiki Zita** könyvelő (Kanada), **Jobbágy Mária Júlia** segédlelkész (Kolozsvár), **Kászoni-Kövendi József** püspöki helynök (Budapest), **Kisgyörgy Benjámin** (Sepsiszentgyörgy), **Kiss Dénes** szociológus (Kolozsvár), **Kovács István** lelkész (Sepsiszentgyörgy), **Kovács Sándor** egyháztörténész (Kolozsvár), **László Bernadett** teológiai hallgató (Gyepes–Kolozsvár), **Makkai-Ilkei Ildikó** lelkész (Bencéd), **Pál János** lelkész (Homoródszentmárton), **Solymosi Alpár** lelkész (Csíkszereda), **Szabó László** lelkész (Szind), **Ujvárosi Katalin** lelkész (Székelymuzsna)